

Životní spokojenost a ekonomický status

Bc. Irena Šandová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Irena ŠANDOVÁ**
Osobní číslo: **H128429**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Životní spokojenost a ekonomický status**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na prediktory, faktory a komponenty osobní pohody;
- na význam sociálních dimenzí osobní pohody;
- na sociálně ekonomický status, jako jedna z determinant a prediktorů osobní pohody;
- na možnosti využití poznatků sociální pedagogiky v této oblasti.

Součástí práce bude empirické šetření event. realizovaný výzkum (kvantitativní, kvalitativní, smíšený) zaměřený na vztah mezi sociálně ekonomickým statusem a životní spokojeností.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Beck, U., Riziková společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-86429-32-6.

Brožová, D., Společenské souvislosti trhu práce. Praha. SLON, 2003. ISBN 80-86429-16-4.

Fromm, E., Mít nebo být. Praha. Naše Vojsko, 1994. ISBN 80-206-0469-3.

Kraus, B., Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

Kučerová, S., Člověk, hodnoty, výchova: kapitoly z filosofie výchovy. Prešov: Manacom, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

Možný, I., Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Geraldina Palovčíková, CSc.

Katedra psychologie

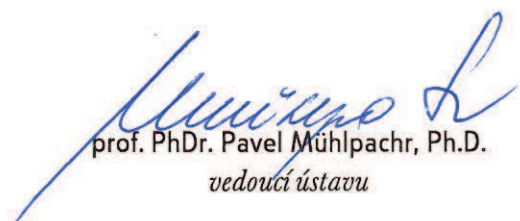
Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2014

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

IRENA JANDOVÁ

Jméno, příjmení studenta

Jandrová

Podpis

V Brně

14. 12. 2012

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRACT

Diplomová práce je zaměřená na problematiku životní spokojenosti ve vztahu k ekonomickému statusu. Cílem je zjistit, zda práce, finanční situace a bydlení ovlivňují životní spokojenost. Práce se člení na teoretickou a empirickou část. V závěru práce je shrnutí získaných dat a diskuze k dané problematice. Teoretická část je rozdělená na dvě kapitoly. Ty se dále dělí na jednotlivé podkapitoly. První kapitola věnovaná životní spokojenosti, obsahuje popis základních pojmů a definici osobní pohody. Na to navazuje otázka vztahu životní spokojenosti a osobní pohody a štěstí. Dále se tato kapitola zabývá základními modely životní spokojenosti a faktory, které ji utváří. Poslední podkapitola teoretické části, věnovaná životní spokojenosti, se zabývá zdravím, věkem, socioekonomickým statusem, pohlavím, partnerskými a manželskými vztahy a religiozitou a vztahem k ní. Druhá kapitola je věnovaná ekonomickému statusu. S ním souvisí práce a zaměstnání, nezaměstnanost, postoje společnosti. Empirická část diplomové práce je tvořena analytickou částí a diskuzí. V analytické části jsme použili kvantitativní metodu formou dotazníku. Získaná data jsme analyzovali, seřadili a zobrazili v grafech s cílem ověřit souvislost životní spokojenosti a ekonomického statusu.

Klíčová slova:

Osobní spokojenost, životní spokojenost, ekonomický status, práce, nezaměstnanost.

ABSTRACT

This dissertation deals with life satisfaction in relation to economic status. The aim is to determine whether the work, financial situation and housing at life satisfaction. The work is divided into a theoretical part and a practical part. At the end is a summary of the information, and discussion on this issue. The theoretical part is dimidiated. And this parts are divided to subchapter. First chapter about life satisfaction includes description basic concepts and definition well-being. The following is a question of life satisfaction based on well-being and happiness. The chapter also deals with the basic models of life satisfaction and the factors that it creates. The last subchapter of theoretical part, which is devoted the life satisfaction deals with health, age, socioeconomic status, sex, marital and partner relationships and religiosity and relationship to her. The second chapter is devoted to economic status. Which is related work and employment, unemployment and attitudes of society. The empirical part of the dissertation is composed of an analytical part and discussions. In the analytical part, we used a quantitative questionnaire method. The data we analyzed, lined up and display graphs in order to ensure continuity of life satisfaction and economic status.

Keywords:

Personal satisfaction, life satisfaction, economic status, jobs, unemployment.

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Geraldině Palovčíkové, CSc. za trpělivost a užitečnou metodickou pomoc poskytnutou mně při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST A FAKTORY, KTERÉ JI OVLIVŇUJÍ	12
1.1 DEFINICE A VYMEZENÍ POJMU OSOBNÍ POHODA.....	12
1.2 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST JAKO SLOŽKA OSOBNÍ POHODY	16
1.3 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST A ŠTĚSTÍ.....	18
1.4 MODELY A TEORIE ŽIVOTNÍ SPOKOJENOSTI	20
1.5 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST.....	27
2 EKONOMICKÝ STATUS	35
2.1 ZÁKLADNÍ POJMY – EKONOMIKA, EKONOMIE, STATUS	35
2.2 ZAMĚSTNANÍ A PRÁCE.....	37
2.3 NEZAMĚSTNANOST.....	39
2.4 VZDĚLÁNÍ	42
2.5 SPOLEČENSKÉ SOUVISLOSTI	43
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
3 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ	47
3.1 VYMEZENÍ CÍLE A PŘEDMĚTU VÝZKUMU	47
3.2 POPIS VÝZKUMNÉHO SOUBORU	49
3.3 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	52
3.4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	64
3.5 DISKUZE.....	68
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	73
SEZNAM TABULEK	78
SEZNAM GRAFŮ	79
SEZNAM PŘÍLOH	80

ÚVOD

Zdá se, že být spokojený a šťastný je snem každého člověka. Tato touha je zřejmě základním obsahem vědomí lidského rodu. Lidé vždy usilovali o to, aby se cítili dobře, bezpečně, spokojeně. Hledali způsoby, jak toho dosáhnout, navzdory četným nástrahám prostředí, v němž žili. Využívali schopnosti, které v sobě v průběhu času objevovali a zdokonalovali je. Učili se stále novým zručnostem těla i ducha. Přesto pozorovali, že někdy nedokážou zajišťovat své základní potřeby, natož si splňovat svá různá přání, přinášející pocity libosti. Člověku je dána představivost, žádostivost a chtivost.

I když se v dnešní době může zdát, že život se měří penězi a blahobytem, není to tak úplně pravda. Jsou lidé, kteří vlastní málo a přitom vedou plnohodnotný a spokojený život a jsou lidé, kteří jsou majiteli nemovitostí a na bankovních účtech mají závratné sumy, ale přitom nevědí, co je to být opravdu šťastný a spokojený. Vztah mezi bohatstvím představovaným množstvím peněz či majetku a spokojeností v životě mě zajímá, a proto jsem rozhodla věnovat se mu i v této práci.

Je velmi diskutabilní, zda skutečné štěstí je měřitelné zlatem, a zda vysoký příjem a získaný majetek je pravý recept na plnohodnotný život. Na dosažení životní spokojenosti nestačí jen blahobyť a život v luxusu. Životní spokojenost je podmíněna mnoha činiteli, mezi které se řadí například vztahy s blízkými osobami, rodinou, přáteli, partnerské a manželské soužití, postoj k vlastní osobě, zdravotní stav jednotlivce, možnosti a kvalita trávení volného času, zájmy, záliby, koníčky i postavení a úlohy v zaměstnání, které zastáváme. Každá jednotlivá oblast je pro celkovou životní spokojenost člověka důležitá. Studium životní spokojenosti se začala zabývat pozitivní psychologie, výsledky její práce postupně přebírají i další obory, mimo jiné i ekonomie. Již provedené výzkumy dokazují, že množství peněz, které přináší spokojenost má svou hranici. Od určité hranice rostoucí finanční ohodnocení už nemotivuje k vyššímu výkonu v práci a je proto potřeba hledat jiné faktory. Těmi mohou být spokojenost v práci, příjemný pracovní kolektiv, dobré vztahy mezi kolegy, příjemné pracovní prostředí.

Cílem této práce je hledání souvislosti mezi životní spokojeností člověka a jeho ekonomickým statutem. Získání určitého ekonomického statusu předchází dosažení nějakého stupně vzdělání, pracovní pozice, souvisí se schopnostmi a někdy i s náhodou. Ověření těchto skutečností tvoří parciální cíle.

Práce je členěna na dvě základní části, teoretickou a empirickou. V teoretické části se seznámíme s obsahem pojmů osobní pohoda, kvalita života, životní spokojenost. Životní spokojenosti se věnujeme i z hlediska metod jejího zkoumání a faktorů, které ji determinují.

Druhá kapitola teoretické části se zabývá ekonomickým statutem a postavením jedince na trhu práce. Pozornost zaměřujeme i na problematiku nezaměstnanosti, která je v čím dál větší míře závažným společensko - ekonomickým problémem.

Praktická – výzkumná část spočívá v prezentaci výsledků dotazníkového šetření. Výzkum byl provedený pomocí Dotazníku životní spokojenosti, který jsme doplnili o otázky vztahující se k základním demografickým údajům. Za účelem dosažení cíle výzkumu bylo formulováno pět hypotéz, na které jsme hledali odpovědi. Zajímalo nás, jestli spokojenost s prací, finanční situací a bydlením ovlivňuje celkovou životní spokojenost.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOTNÍ SPOKOJENOST A FAKTORY, KTERÉ JI OVLIVŇUJÍ

1.1 Definice a vymezení pojmu osobní pohoda

„Osobní pohoda je vyváženou výživou mysli, těla a ducha.“

D. A. Vella-Brodrick, F. C. I. Allen, 1995

Osobní pohoda je v popředí zájmu lidí už od pradávna, i když ji nazývali jinak. Byla studijním zájmem těch, kteří se zabývali duchovním (náboženským) životem. Řešili otázky dobrého či moudrého života v protikladu k životu řízenému chytrostí a vychytralostí. Druhý studijní zájem šel cestou filozofickou, speciálně pak etickou a antropologickou. Ten řešil otázky „dobrého“ v protikladu k „špatnému“ životu (Křivohlavý, 2004, str. 11). Již Aristoteles (384-322 př. n. l.) v úvodní pasáži svého díla Etika Nikomachova píše o *eudaimoníu*, ve kterém nachází nejvyšší dobro, blaženost, uskutečnitelné lidským jednáním. Předpokládá, že každé řemeslo a každé zkoumání, stejně jako každý čin i rozhodnutí, zřejmě usilují o dosažení nějakého dobra. Blaženost pak vnímá jako hlavní cíl života. Nejedná se však jen o štěstí, které může být více či méně náhodné. Eudaimonía obsahuje v Aristotelově pojetí i výrazný mravní rozměr: blaženost předpokládá též úsilí o mravní dokonalost. (Kebza, Šolcová, 2004, str. 22) Z doby antiky, za směry, které se zabývaly otázkami kvality života, lze považovat také hédonismus, který tvrdí, že dobře a šťastně žije ten, kdo si v bohaté míře užívá smyslovými cestami přicházejících slastí. Jiná antická škola – Epikurova, zdůrazňuje pocit slasti pramenící z klidu (Křivohlavý, 2004, str. 11).

Z mnoha moderních pojetí vycházejících z empirie, tj. smyslově dané zkušenosti, jmenujme alespoň skupinu anglických filozofů (Jeremy Bentham, David Hume, Thomas Hobbes), kteří užitečnost konání zkoumali i z druhé strany. Hodnotili je především z hlediska jeho následků a začali se dívat nejen na štěstí individuálně jednajícího člověka, ale i pocitů a uspokojení druhých lidí. Později Emanuel Kant odlišil vnímání od myšlení. Všiml si toho, že člověk je bytostí nejen vnímající, ale i myslící. Tuto druhou rovinu chápal jako duchovní rovinu a duši, z níž podle něj, vycházejí určité principy, které řídí naše jednání (Křivohlavý, 2004).

Zájem o nové přístupy zkoumání v oblastech lidského myšlení se objevuje počátkem min. století v souvislosti s ekonomickým rozvojem. Ten, kromě zvýšení možností uspokojování

životních potřeb s sebou nesl také řadu negativních dopadů na člověka a jeho kvalitu života. Předmětem zájmu zkoumání byly ekonomické a sociální indikátory kvality života, např. materiální zabezpečení, sociální spravedlnost, právní jistoty, zdravotní péče nebo politická svoboda a nezávislost. Později na významu nabývaly také subjektivní indikátory kvality života, např. v Dienerově pojetí subjektivní pohoda a životní spokojenost (Džuka, 2004). Větší pozornost a systematické vědecké zkoumání oblasti osobní pohody a s ní související životní spokojenosti člověka započalo teprve v 80. letech minulého století. Vznikla i nová psychologická disciplína „Psychologie osobní pohody“ (well-being).¹

Z psychologického hlediska je termín osobní pohoda (well-being) často spojován s pojmem kvalita života. Charakterizuje určitý emoční stav, kterým se projevuje jedincova spokojenost se svým životem (Blatný, 2005). „Rovněž panuje shoda v tom, že osobní pohoda musí být chápána a měřena prostřednictvím svých komponent kognitivních (životní spokojenost, morálka ve smyslu mravních zásad) a emočních (pozitivní a negativní emoce) a že osobní pohoda se vyznačuje konzistencí v různých situacích a stabilitou v čase“ (Šolcová, Kebza, 2005, str. 21).

Právě psychická složka zdraví je spojována s pojmy subjektivní osobní pohoda (subjective well-being), životní spokojenost (satisfaction) či štěstí (happiness). Jak píše Šolcová a Kebza (2004) nejvhodnějším českým ekvivalentem termínu well-being je pojem osobní pohoda, protože je v něm implicitně založena jak duševní, tak tělesná a sociální dimenze.

Osobní pohoda z psychologického hlediska je zařazena na hranici mezi afekty, nálady a osobnostní rysy. Obsahuje však také důležitou postojovou komponentu, protože v rámci utváření osobní pohody jde i o průběžně se odehrávající hodnotící vztahy. V nástrojích, které osobní pohodu v psychologických šetřeních postihují, bývá osobní pohoda obvykle operacionalizována jako prožitek, který trvá řádově spíše týdny či dny než okamžiky, obsahuje však i některé proměnlivější charakteristiky, související jednak s aktuálním psychickým stavem, jednak s určitou proměnlivostí a dynamikou nálad. Nástroje vytvořené

¹ To, o jak vysoce frekventované téma se jedná, dokazuje 22 091 publikovaných časopiseckých článků s klíčovým slovem „well-being“ za posledních deset let (konkrétně od 1. 1. 1996 do 12. 4. 2006), který zveřejnila elektronická databáze vědeckých časopisů v oblasti sociálních věd ProQuest (Blatný, 2010, str. 197).

k postižení osobní pohody často obsahují míry pozitivní afektivity (popř. absence negativní afektivity) a životní spokojenosti (Kebza, 2005; Kebza, Šolcová, 2003).

V současnosti je možné vysledovat čtyři proudy, které se týkají výzkumu kvality života a subjektivní pohody:

- 1) první proud nepřihlíží k vzájemnému vztahu obou konstruktů. Jinak řečeno, výzkum kvality života je realizovaný paralelně a nezávisle od výzkumu subjektivní pohody, resp. naopak;
- 2) druhý proud považuje kvalitu života za multidimenzionální konstrukt, který integruje subjektivní pohodu;
- 3) třetí proud ztotožňuje kvalitu života se subjektivní pohodou, resp. oba pojmy používá alternativně;
- 4) čtvrtý proud považuje subjektivní pohodu za indikátor kvality života (Džuka, 2004, str. 43).

Druhý proud definici osobní pohody často spojuje s definicí zdraví Světové zdravotnické organizace (World Health Organization) – „*Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease and infirmity.* Zdraví je stav, kdy je člověku naprosto dobře, a to jak fyzicky, tak psychicky i sociálně. Není to jen nepřítomnost nemoci a neduživosti“ (Křivohlavý, 2009a, s. 37). Tuto definici můžeme považovat za reprezentanta směru, který považuje kvalitu života za mnohorozměrný konstrukt a v sobě integruje subjektivní pohodu. Podle této definice je možné kvalitu života považovat za individuálně vnímanou životní situaci v kontextu určité kultury a určitého hodnotového systému ve vztahu k vlastním cílům, očekáváním, hodnotícím kritériím a zájmům. Individuální kvalitu života pak ovlivňuje tělesné zdraví, psychický stav, stupeň nezávislosti, sociální vztahy a životní prostředí (Džuka, 2004, str. 46).

Třetí je proud, který ztotožňuje kvalitu života se subjektivní pohodou. Veenhoven (1997, in: Džuka, 2004) uvádí, že v současnosti má termín „kvalita života“ (quality of life) dva významy: (1) existenci podmínek, které jsou nutné pro dobrý život a (2) žití dobrého života. V kontextu společnosti (societal level): říkáme, že kvalita života v zemi je nízká, přitom máme na mysli, že chybí podmínky pro dobrý život (dostatek potravin, možnosti bydlení nebo zdravotnická péče). Na individuální úrovni (individual level) naopak používáme vyjádření, že kvalita života osoby není dobrá a myslíme tím, že člověk nemá dobré podmínky pro život, přičemž tento konkrétní člověk nemusí žít špatně. V případě

individuální kvality života můžeme říci, že někdo žije špatně, ale myslíme tím, že se cítí osamělý nebo fyzicky slabý apod.

Zde je vidět, že na osobní (subjektivní) pohodu můžeme pohlížet v různých souvislostech. Jak tvrdí Mühlpachr a kol. (2011) můžeme kvalitu života posuzovat z *objektivního pojetí*, které se dotýká materiálního zabezpečení, sociálních podmínek života, sociálního statusu, fyzického zdraví. Jde tedy o zjiřitelné a měřitelné veličiny, které ovlivňují život člověka. *Subjektivní pojetí* pak hovoří o vlastním vnímání svého postavení ve společnosti, vlastním nastavení hodnot a očekávání v životě.

Veenhoven (1997) uvádí, že synonymně k pojmu kvalita života se používají jiné dva pojmy, spokojenost se životem a subjektivní pohoda. Celou věc dále komplikuje doplněním dalšího pojmu – štěstí, přičemž spokojenost se životem znamená podle něho to stejné a používá se jako náhrada pojmu štěstí. Výhodou pojmu spokojenost se životem oproti pojmu štěstí je, že zdůrazňuje subjektivní charakter konceptu (Džuka, 2004, str. 46).

Jiní autoři (Bergsma a Engel 1998, in: Křivohlavý, 2000) docházejí k tomu, že definice kvality života je v podstatě subjektivní úsudek, který je výsledkem porovnávání a zvažování různých hodnot. Přitom sama kvalita je dle nich hodnotou, zážitkovým vztahem a výsledkem zamyšlení nad vlastní existencí. Autoři tak zacházejí až k samotnému smyslu života a lidské existence a kvalitu života v tomto pojetí považují za motivaci a hybnou sílu života.

Osobní pohodu můžeme tedy poměrně jednoduše definovat jako dlouhodobý či přetrvávající emoční stav, ve kterém je reflektována celková spokojenost člověka s vlastním životem. Stav osobní pohody je však vyjádřen v různých emočních prožitcích a kognitivních obsazích a není proto považován za jednoduchý konstrukt, ale spíše širokou kategorií různých psychologických proměnných (Blatný, 2010, str. 198).

Z výše uvedeného vyplývá multidimenziálnost pojmů kvalita života, osobní pohoda, subjektivní pohoda. Jedná se o konstrukt, který zasahuje různé oblasti a roviny zkoumání lidského života a lze na něj pohlížet od subjektivního charakteru hodnocení kvality života jedince až po objektivní podmínky života velkých sociálních skupin. Jedná se o problematiku, která je společná mnoha vědním oborům. Ekonomy, politology, sociology zajímá zejména objektivní složka kvality života, materiální zabezpečení a vnější podmínky. Subjektivní zhodnocení kvality života jedincem se uplatní v oborech psychologie či lékařství, kde je pak kvalita života spojována s pojmy zdraví, nemoc,

úroveň či účinek zdravotní péče. Chceme-li totiž postihnout kvalitu života jedince, nelze tak činit pouze z objektivního hlediska. Jak uvádí Cummins (2000) nemusí být objektivní a subjektivní indikátory kvality života vždy v souladu, a lidé, kteří potvrzují více objektivních faktorů pro vysokou kvalitu života, ji subjektivně často hodnotí jako nižší, než lidé u kterých je tomu naopak. V této práci se budeme zabývat především subjektivním pojetím kvality života a osobní pohody a budeme tyto pojmy považovat za, sobě velmi blízké.

1.2 Životní spokojenost jako složka osobní pohody

V předchozí kapitole jsme si uvedli, že osobní pohoda je tvořena dvěma složkami, kognitivní a emoční. Kognitivní složka obsahuje vědomé hodnocení vlastního života, emoční složka je souhrnem nálad, emocí a afektů, neboť lidé prožívají určitou míru spokojenosti, aniž by o ní vědomě přemýšleli. Za emoční komponenty jsou považovány dlouhodobé pozitivní a negativní emoční stavy a štěstí; kognitivní komponenty představují životní spokojenost, spokojenosti ve významných oblastech života a sebehodnocení (Diener a kol., 1999, In: Blatný, 2010, str. 198).

Mezi hlavní emoční složky osobní pohody patří dlouhodobě prožívané emoce, jejich intenzita a frekvence. Další emoční komponentou je štěstí, kterým vyjadřujeme míru hodnocení prožitku vlastního života. Argyle (1999) je definuje jako převahu pozitivních emocí nad negativními, neboli jako stav protikladný depresi (Blatný 2010, str. 198). Veenhoven definuje štěstí jako jistý stupeň, kterým jedinec oceňuje pozitivně svůj život jako celek. Jde o subjektivní soud jedince o svém životě jako celku. Jako synonyma pojmu štěstí (*happiness*) nabízí Veenhoven další dva anglické výrazy: *life-satisfaction* a *psychological well-being*, tedy spokojenost se životem a duševní pohoda. Zároveň upozorňuje, že štěstí nelze chápat jako opozitum slova deprese. Lidé v depresi jsou zpravidla nešťastní, opačná implikace však zdaleka neplatí.

Nejdůležitější kognitivní složkou osobní pohody je životní spokojenost – vědomé, globální hodnocení života jako celku. S celkovou životní spokojeností úzce souvisí další složka osobní pohody – subjektivní spokojenost v důležitých oblastech života, kam patří např. rodina, zaměstnání, přátelé, sociální postavení, ekonomický status. V poslední době je do velmi širokého pojmu osobní pohody zařazována i kvalita vztahu k sobě neboli sebehodnocení. Sebehodnocení a životní spokojenost jsou velmi obecné konstrukty,

kterými označujeme představy a hodnocení sebe a svého života. Utváření hodnotících soudů je dlouhodobý proces, na nějž má vliv celá řada faktorů, mezi zásadní patří sociálně kognitivní a osobnostní proměnné (Blatný, 2005, In: Bradová, 2013, s. 27).

Blatný (2005) považuje životní spokojenost za hlavní složku osobní pohody a definuje ji jako vědomé a celkové hodnocení vlastního života. Zmiňuje také fakt, že životní spokojenost je nejčastější výzkumnou operacionalizací osobní pohody, čímž dokládá důležitost tohoto pojmu pro pojetí konceptu osobní pohody. Na rozdíl od Blatného, Hnilica (2004, In: Dobešová, 2007) nepovažuje osobní pohodu za celkovou životní spokojenost. V této souvislosti mluví o lineární a aditivní funkci spokojenosti v jednotlivých oblastech, k nimž patří rodina, přátelé, sousedé, práce, zdraví a další. Zmínění autoři se zde tedy rozcházejí. Hamplová (2004) potvrzuje, že při snaze o definici životní spokojenosti neexistuje shoda, doplňuje však, že většina autorů shodně zdůrazňuje podstatnou subjektivitu hodnocení.

Globální hodnocení vlastního života má velmi úzkou souvislost s rysy osobnosti, sebehodnocením, spokojeností v subjektivně významných oblastech života a dalšími složkami osobní pohody (Blatný, 2001, 2005; Lašek, 2004).

Například Fahrenberg (2001) tvrdí, že životní spokojenost není jasně definovaný koncept a v jeho souvislosti je potřeba uvést metodické těžkosti, kterým jsou sémantické akcenty (např. dobrý zdravotní stav, všeobecná kvalita života, štěstí), vztažný systém (porovnávající individuálně nebo interindividuálně, sebehodnocení anebo hodnocení jiným člověkem), rozsah (globální životní spokojenost anebo rozdělování podle různých oblastí života), perspektiva (bilancující pohled zpět anebo perspektiva vztahující se na současnost), cíl studia (např. individuální poradenství či terapie versus výzkum sociálních identifikátorů) a metoda (např. volný opis sebe sama, normované dotazníky, atd.).

Zjištění Dienera a kol. (1994, 1999, 2000) naznačují, že spokojenost se životem jako součást subjektivní pohody pravděpodobně reflektuje naplňování cílů a hodnot jedince a podílí se na jeho hledání smysluplnosti života. Celková životní spokojenost představuje kognitivní komponentu, která zahrnuje subjektivní hodnocení spokojenosti s vlastním životem. Jedná se tedy převážně o pozitivní úsudky nebo hodnocení emocionálních zkušeností, které osoba dosud prožila a vztahuje se spíš na minulé či časově blíže neurčené období. Pozitivní a negativní rozpoložení tvoří emocionální komponentu, která obsahuje

prožívání pozitivních a negativních emocí a neemocionálních stavů. Tento aspekt se vztahuje spíše na momentální prožívání situací a okolností.

Džuka a Dalbertová (2002, 2006) uvádí, že spokojenost je v rámci psychologie lidských potřeb a v rámci teorie autoregulace oblast psychických jevů, které řadíme do subjektivní zážitkové sféry člověka. Je to subjektivní zážitek, který u člověka vzniká v souvislosti s objektivně existujícími potřebami, anebo podle teorie autoregulace jako odpověď na autoregulační procesy v organizmu. Životní spokojenost je podle nich určovaná následujícími komponenty: subjektivně vnímanou kontrolou, stylem vyrovnání se se stresem (coping), postojem k vlastnímu zdraví, sociálními systémy, prostředky osoby na udržování vlastního statusu, konkrétními životními událostmi.

Pro většinu definic životní spokojenosti, spokojenosti se životem či subjektivního blaha, je společné to, že zdůrazňují subjektivitu hodnocení, přestože jsou velmi rozdílné – tedy, cítíme-li se spokojeni, nebo pokud o sobě říkáme, že se tak cítíme. Naše subjektivní hodnocení životní spokojenosti z velké části ovlivňuje aktuální pocitový stav. Umíme velmi dobře popsat to, co zrovna prožíváme, co se kolem nás děje a jaké to v nás vyvolává pocity. Dokážeme identifikovat příčinu, jestliže prožíváme radost, smutek, únavu, hněv, štěstí, nervozitu, apod.

1.3 Životní spokojenost a štěstí

Pozitivní aspekty lidského života zkoumá pozitivní psychologie. Zabývá se našimi pocity štěstí a životní spokojenosti a tím, co je ovlivňuje. Hledá, čím se odlišují šťastní lidé od těch méně spokojených a jakými způsoby lze dosáhnout pocitu štěstí. Do centra zájmu odborníků se tak dostává podpora a výzkum osobnosti, jejich pozitivních tendencí a potenciálů a témata, která zkoumají silné stránky člověka, zejména jeho charakter a mravní vlastnosti.

Podle autorů pozitivní psychologie není cílem popírat těžké, nepříjemné anebo negativní stránky života. Úlohou pozitivní psychologie je hlavně prevence negativních zkušeností s cílem dosáhnout psychického i fyzického zdraví. Kromě věnování pozornosti jedinci-individuu, se pozitivní psychologie věnuje také tematice silných stránek osobnosti člověka.

Obecně se uvádí, že k naší základní životní spokojenosti vede:

1. zdraví,
2. sociální vztahy, rodina,
3. uspokojení v práci,
4. zájmy, záliby, koníčky.

Mezi první práce, které se zabývají studiem osobní pohody, patří studie Warnera Wilsona, který již v roce 1967 zveřejnil její koreláty (Diener a kol., 1999). Šťastná a spokojená osoba je podle Wilsona mladá, bohatá, s dobrým vzděláním, dobře placená, extrovertní, optimistická, bez větších starostí, nábožensky založená a je ženatá či vdaná. Dále má vysoké sebevědomí, dobrou pracovní morálku, přiměřené aspirace, přičemž nebyla prokázána souvislost s pohlavím a s úrovní rozumových schopností.

Výzkumný trend v psychologii je podle Halamy (2007) více se zaměřit na pozitivní mentální zdraví, se kterým úzce souvisí životní spokojenost, štěstí, tvořivost apod. Teorie byla stimulovaná zejména humanistickou psychologií (Maslow, Rogers) a některými existencialisty (Frankl), kteří zdůrazňovali neefektivitu tzv. „vyhánění tmy“ jako prostředku pro zlepšení mentálního zdraví člověka.

Humanistická psychologie se považuje za tzv. „třetí cestu“. Člověka charakterizuje jako „*celistvou, unikátní osobnost, s celým komplexem vnitřních zkušeností a permanentní sebeaktualizací*“ (Boroš, 1999, s. 33). Autoři humanistické psychologie vysvětlují charakteristiky plného a zdravého života, věnují pozornost nejen procesům seberealizace a sebeaktualizace, tedy zaměřují se na zkoumání zdravých, hodnotných a psychicky zralých osobností a soustřeďují se na problémy dnešního člověka, jakými jsou pocit prázdnoty, osamělosti, pochybnosti a smyslu života a zaměřují se na problémy víry a autority. Rogers (In: Boroš, 1999, s. 34) je přesvědčený o tom, že každý člověk žijící ve vhodném prostředí, se může přirozeně rozvíjet. Důležité je, jak člověk sám sebe vnímá. Jednotlivec by měl konat vždy tak, aby uspokojoval a rozvíjel vlastní potřeby. To podle Boroše (1999) znamená, že by jednotlivec měl vždy brát odpovědnost za řešení vlastních životních problémů.

Americký psycholog a zakladatel pozitivní psychologie Martin Seligman uvádí ve své publikaci *Authentic Happiness* (u nás vyšla v roce 2003 pod názvem *Opravdové štěstí*) tuto rovnici štěstí:

$$\check{S} = K + O + V$$

\check{S} – je vaše trvalá míra štěstí,

K – je vaše konstituce,

O – jsou okolnosti ve vašem životě

V – reprezentuje faktory, které ovládáte vůlí (Seligman, 2003, s. 61).

Rovnice je opřená o výzkumy, prokazující, že zhruba 50% téměř každého rysu naší osobnosti je dáno dědičnou výbavou, tím, co jsme zdělili po svých biologických rodičích. Ukazuje se, že pocit štěstí není jen momentální emocionální stav, ale že se jedná o trvalejší osobnostní rys. Jsou lidé, kteří se cítí trvale šťastní a v pohodě, bez ohledu na vnější okolnosti. A jsou lidé, u kterých trvale převažuje skleslé, depresivní ladění. Existuje tedy určitý genetický vklad, který predisponuje člověka k tomu, aby se obecně cítil více nebo méně šťastný. Stejně tak některé vnější okolnosti v našich životech ovlivňují pozitivně či negativně náš pocit štěstí, jiné mají překvapivě malý vliv. Náš život ovlivňují nejrůznější vnější události a okolnosti. Někdy pozitivně, jindy negativně, důležité je, jaký jim dáváme význam a jak je osobně hodnotíme. Pozitivní emoce si vytváříme sami. Jsou reakcí na pro nás příjemnou událost. Porovnáme-li je s vnějšími okolnostmi a konstitucí, můžeme říci, že vnitřní faktory mají největší vliv na míru našeho štěstí.

Z původně širokého až bezbřehého pojmu štěstí tak na povrch vystoupily tři hlavní oblasti, které můžeme nezávisle na sobě měřit, můžeme je podporovat cílenými intervencemi a programy a jejich efektivitu zpětně ověřovat. Klíčem k opravdovému štěstí není snaha o maximální zvýšení míry štěstí ve všech úrovních, ale spíše dosažení vzájemné vyrovnanosti a harmonie jednotlivých složek.

1.4 Modely a teorie životní spokojenosti

Studium životní spokojenosti prošlo dlouhou cestou, a nyní na tomto poli nalézáme množství teorií, které se někdy až překvapivě liší. Tyto teorie zabývající se spokojeností, vzájemně propojuje sjednocující snaha odhalit faktory s dopadem na životní spokojenost. Zaměření snahy výzkumníků bylo zpočátku jen na zjišťování vlivu situačních a externích faktorů. Po několika letech byli svou snahou zklamáni, proto začali hledat jiné faktory ovlivňující spokojenost. Nové modely se tak spíše než na vnější faktory, zaměřují na faktory subjektivní. Dále uvádíme přehled nejdůležitějších modelů životní spokojenosti.

Modely můžeme rozdělit podle principu působení faktorů životní spokojenosti:

- na základě faktorů působících *zdola nahoru* (bottom – up theories). Tento přístup vyplývá z idejí Wilsona (1967), který tvrdí, že člověk bude šťastný, umožní-li mu okolnosti naplnění základních lidských a univerzálních potřeb (Diener a kol., 1999). K faktorům tohoto modelu řadíme demografické proměnné a životní události. Podle již provedených výzkumů se jeví toto východisko jako značně zjednodušené;
- na základě faktorů působících *shora dolů* (top – down theories). Přístup k životní spokojenosti byl reakcí na nedostatečnou možnost vysvětlení spokojenosti pomocí vnějších faktorů. Otázkou, na kterou badatelé hledají odpověď, je: co je za vznikem pocitu spokojenosti a co leží na jeho pozadí? Zkoumání je zaměřeno především na rysy osobnosti a její vlastnosti. Podle Dienera a kol. (1999) je jedním z nejvíce konzistentních a nejsilnějších prediktorů subjektivní pohody osobnost. Do této kategorie je možné zařadit přístupy vztahující se k temperamentu a dalším osobnostním charakteristikám, teorie diskrepancí, teorie adaptací a teorie zvládnání a teorie proudu.

Faktory životní spokojenosti působící zdola nahoru

Demografické faktory ovlivňující životní spokojenost, mohou být: peníze, manželství, společenský život, věk, vzdělání, podnebí, rasa, pohlaví, náboženství. Tyto faktory vykazují na úroveň životní spokojenosti jen poměrně nízký vliv, ale mají k ní trvalý vztah. Výsledky týkající se souvislosti mezi pohlavím a životní spokojeností jsou značně nesourodé. Více autorů zjišťovalo mezipohlavní rozdíly v dimenzi životní spokojenosti a nespokojenosti, ale nedokázali žádnou souvislost (Hnilica, 2005).

Blatný (2001) zkoumal mezipohlavní rozdíly ve vztahu dimenzí sebehodnocení životní spokojenosti a osobnostních charakteristik. Zjistil, že životní spokojenost a vysoké sebehodnocení souvisí u chlapců a dívek s emoční stabilitou, extroverzí a svědomitostí. U chlapců dále souvisí životní spokojenost jen s otevřeností novým skutečnostem, zatímco u dívek se k prediktorům spokojenosti přidává ještě přívětivost.

Autoři Ryffová a Singera (1998, In: Kebza, 2005) zkoumali vliv pohlaví na dimenzi osobní pohody. Hlavním rozdílem, který definovali, bylo ženské pozitivní vnímání vztahů s druhými a vlastního osobního rozvoje.

Hnilica (2005) zjišťoval rozdíly mezi muži a ženami ve třech sledovaných dimenzích života. Konkrétně to byly: (1) kognitivní dimenze spokojenosti, která představuje celkovou spokojenost se životem, spokojenost s intimními vztahy a spokojenost s prací; (2) dimenze kvality života související se zdravím, kterou představují faktory subjektivní pocit zdraví, kvalita spánku a emocionální bilance a dimenze; (3) dimenze stenických emocí, jako jsou pocit síly, svěžesti, energie. Muži ve všech třech dimenzích vykazovali vyšší úroveň kvality života než ženy. Zajímavým zjištěním bylo, že ženám se s věkem kvalita života zhoršuje výrazněji, než kvalita života mužů.

Věk je dalším z demografických faktorů, kterému se věnují mnozí autoři. Podobně jako u pohlaví, výzkumy nedokázaly žádný významný vztah věku a životní spokojenosti (Hnilica 2005).

Džuka (1996, In: Jarošová, 2004) tvrdí, že vztah subjektivní pohody a věku závisí na tom, která jeho složka se měří. Zvýšení subjektivní pohody s narůstajícím věkem je možné, pokud se měří její kognitivní stránka. Naopak pokles měří emocionální stránka.

Hnilica (2005) zjistil, že v kognitivní a se zdravím související dimenzi kvality života klesá životní spokojenost se stoupajícím věkem.

Životní události obsahují zdraví a sociální oporu. Zdraví je považováno za jednu z nejpodstatnějších podmínek štěstí a je obecně velmi ceněno. Výzkumy prokázaly, existenci velkého rozdílu mezi zdravím hodnoceným subjektivně nebo objektivně. Farrerová (2003) uvádí, že lépe životní spokojenost predikuje subjektivní hodnocení bolesti staršími pacienty než objektivní posudek jejich zdraví lékařem.

Sociální oporou v širším slova smyslu se rozumí pomoc, která je poskytována druhými lidmi člověku, který se nachází v zátěžové situaci. Obecně jde o činnost, která člověku v tísní jeho zátěžovou situaci určitým způsobem ulehčuje (Křivohlavý, 2001, s. 94). Může být:

- Emoční - poskytování důležitých emocí, jako např. lásky, víry, empatie;
- Instrumentální – praktická pomoc, hmotná, půjčka;
- Podpůrná;
- Hodnotící – informace a rady, pomoc s osobními problémy;
- Informační.

Sociální opora je významný externí protektivní faktor životní spokojenosti. V tomto kontextu můžeme sociální oporu definovat jako podporu, kterou jedinci poskytují druhé osoby, skupiny a širší společnost. Tím ovlivňují jeho duševní pohodu a zdraví a způsob, vyrovnávání jedince s náročnými životními situacemi (Kebza, Šolcová 1999).

Faktory životní spokojenosti působící shora dolů

Do této kategorie je možné zařadit přístupy vztahující se k temperamentu a dalším osobnostním charakteristikám, teorie diskrepancí, teorie adaptací, teorie zvládnání a teorie proudu.

Zjištění vlivu temperamentu na životní spokojenost shrnují Blatný a Osecká (1998) tak, že stabilní osoby a extraverti mají vyšší sebehodnocení a jsou spokojenější než labilní osoby a introverti. Můžeme sem zahrnout všechny komponenty pěti-faktorového modelu osobnosti, tj. emoční labilita/ stabilita, extraverze, otevřenost, přívětivost a svědomitost. Autoři dále uvádějí i další interpersonální charakteristiky osobnosti: dominanci a afiliaci. Předpokladem vyšší životní spokojenosti a vysokého sebehodnocení je dle těchto interpersonálních charakteristik dominance, naopak afiliaci² lze pozitivně spojit jen s životní spokojeností.

Optimismus a očekávání osobní kontroly i úroveň sebehodnocení mají k životní spokojenosti silný vztah. Jakékoliv hodnocení se zákonitě opírá o kritérium, na jehož základě srovnáváme současný stav se stavem očekávaným, předpokládaným či žádoucím. Takový soubor kritérií označujeme termínem ideální Já, v případě životní spokojenosti lze hovořit o ideální představě vlastního života (Blatný, 2005, In: Bradová, 2013, s. 27).

Srovnávání jedince se standardy předpokládají diskrepanční teorie. Za standardy mohou být považovány ideální úroveň životní spokojenosti, minulé podmínky, jiné osoby, potřeby či cíle, aspirace. Spokojenost pocíťovaná jedincem je stanovená diskrepancí mezi těmito standardy a aktuálním stavem. Životní spokojenost jedince bude tím vyšší, čím více se přiblíží aktuální podmínky standardům.

Rané teorie sociálního srovnávání tvrdí, že spokojenost jedince závisí na vnímané diskrepanci mezi ním a blízkými. Jedinec by měl být šťastný, když je jeho blízké okolí

² Afiliace zde chápána jako navazování těsného a kladného osobního kontaktu, emočního vztahu.

na tom hůř než on a nešťastný, když je na tom okolí lépe. S rozvojem této teorie v poslední době došlo k pozměnění základní premisy, a to jak ve způsobech užití informace, tak i v druhu používaných informací ke srovnávání (Diener a kol., 1999). Nová sociální informace používaná ke srovnávání nemusí přicházet jen z blízkého okolí, ale může se jednat o skutečnosti, o kterých si jedinec přečetl nebo si je jen představil. Taková informace se potom využívá k nalézání rozdílů, shody či obojího mezi zkoumaným jedincem a druhými lidmi. Reakce na sociální srovnávání obsahuje množství behaviorálních, emocionálních a kognitivních odpovědí a nutně nemusí obsahovat vnímání rozdílu mezi sebou a jinými (Diener a kol., 1999).

Výzkum Lyubomirskyové a Rosse (1997) přinesl zajímavé zjištění, šťastní lidé mají sklon používat pouze srovnání směrem dolů, neboli s těmi, kdo jsou na tom hůře. Nešťastní lidé používají srovnání v obou směrech. Přinejmenším na krátkou dobu tak sociální srovnávání může ovlivnit pocity subjektivní pohody.

Teorie aspirací souvisí se životními cíli lidí a teorie sebehodnocení aspirací se zaměřuje na relativní sílu vnitřních aspirací (osobní růst, komunitní služby, ...) v porovnání s vnějšími cíli (bohatství, sláva, názor atd.). Výzkum se z větší části zaměřoval na přiřazování relativní významnosti na vnější versus vnitřní aspirace. Doplňkový výzkum zjišťoval aktuální úroveň dosahování vnějších a vnitřních aspirací. Za účelem pozorování lidských aspirací byl vytvořený aspirační index, který obsahuje sedm kategorií se specifickými prvky, např. vnější aspirace (bohatství, sláva, image), vnitřní (smysluplný vztah, osobní růst, komunitní služby), nezařazená kategorie (zdraví). Výzkum dokázal, že relativně silné zaměření se na vnější cíle bylo spojeno s negativními mentálními ukazateli, zatímco větší zaměření se na vnitřní cíle znamenalo i vyšší stupeň mentálního zdraví. Současně zaměření se na vnitřní cíle, znamenalo i větší spokojenost v životě.

Důležitost cílů a hodnot vyzdvihuje další z teorií o subjektivní pohodě. Diener a kol. (1999), uvádí, že teoretický vliv na životní spokojenost a jedincovy emoce mohou mít typy a struktura cílů, úspěšnost a rychlost, se kterou člověk těchto cílů dosahuje. Zejména její kognitivní složka subjektivní pohody, životní spokojenost, s největší pravděpodobností odráží dosažení cílů a naplnění hodnot jedince a v jeho životě předpokládá hledání smysluplnosti. Životní spokojenost představuje širší míru kvality života, protože reflektuje hlubší hodnoty za prchavými emocemi a fyzickým prožitkem.

Adaptační teorie patří k teoriím, které vysvětlují sledované události výhradně na pozadí jiných faktorů. V tomto pojetí je adaptace chápána jako přizpůsobení se situaci v čase.

Nejdříve dojde k silnější či slabší reakci na nové události nebo okolnosti života, po čase v procesu přizpůsobení či zvládnání (coping) se vědomě adaptují na stresor a postupně se vrací k původní úrovni spokojenosti. Může se jednat o aktivní řešení problému, pasivní emocionální reakci nebo řešení prostřednictvím pomoci jiných lidí. Potvrzuje se, že významné životní události doprovází silné emoce, které se časem zmírňují.

Teorii proudu (flow) předložil Csikszentmihaly (1996). Pocit štěstí považuje za výsledek optimální zkušenosti, jež vzniká v okamžiku, kdy je osoba zcela koncentrována na nějakou činnost, jejíž náročnost odpovídá jejím schopnostem. Tento stav označuje autor jako flow fenomén, který je do češtiny překládán jako stav plynutí. V případě, že dovednosti a schopnosti osoby odpovídají náročnosti úkolu, nastává nejlepší předpoklad pro nastoupení stavu plynutí. Pokud však je úkol obtížnější než schopnosti osoby, hrozí riziko obav z nezvládnutí činnosti. Je-li náročnost úkolu nižší než schopnosti a dovednosti osoby, pak chybí zaujetí činností a nastupuje nuda. Ve stavu plynutí zažívá jedinec pocity štěstí, spokojenosti a smysluplnosti.

Vědci se soustředí na to, z čeho pocit vnitřní pohody vychází a co si pod ním můžeme představit. Tyto přístupy se více zaměřují na lidské cíle, hodnoty, strategie zvládnání (coping) a dispozice. Vycházejí z předpokladu, že nejen sociální indikátory určují kvalitu života. Lidé na stejné podněty reagují různě a i nestejně oceňují podmínky založené na jejich unikátních očekáváních, hodnotách a předchozích zkušenostech. Výzkumy dokazují, že pro většinu lidí je pocit osobní pohody a životní spokojenosti velmi důležitý (Diener a kol., 1999)

Poslední teorie, o které bychom se rádi zmínili, je z roku 2011, kdy Seligman vydal další knihu s názvem *Flourish* (Rozkvět), kde otevřeně přiznává, že svůj tříložkový koncept opravdového štěstí (model $\text{Š} = \text{K} + \text{O} + \text{V}$, viz kap. 1.3) již považuje za překonaný. Uvědomil si, že užívání pojmu „štěstí“ je skutečně zavádějící, neboť je příliš svázáno s pozitivním prožíváním, pocity radosti a veselí. Dalším nedostatkem bylo nadhodnocení významu metod měřící spokojenost se životem. Naše hodnocení celkové životní spokojenosti totiž výrazně ovlivňuje to, jak se cítíme právě nyní. Tím vznikalo nežádoucí zkreslení racionálního zhodnocení spokojenosti vlivem aktuálního prožívání. A v neposlední řadě v tomto modelu nebyly zahrnuty další cenné aspekty optimálního fungování člověka, a to kladné mezilidské vztahy a dosažení úspěšného výkonu. Seligman se proto odklání od poněkud problematického pojmu štěstí a vrací se k širšímu označení

duševní pohoda (v originále *well-being*). Pro jeho komplexní uchopení zavedl akronym PERMA složený z počátečních písmen anglických slov:

- **P – positive emotion** (pozitivní emocionalita). Obsahuje nejen pozitivní emoce, ale i pozitivně vnímaný smysl života, optimistický postoj a otevřenou mysl, laskavou srdečnost, pocit tělesného uvolnění a dostatku energie. Otevírá větší prostor pro intuici a kreativní řešení problémů, podporuje aktivitu a úspěšný výkon, příznivě působí na zdraví. Opakem je negativita, díky níž jsme lidé reální, schopni se rozplakat a rozzlobit, když je to adekvátní situací.
- **E – engagement** (angažované zaujetí). Představuje činorodého a pracovitého člověka, který často využívá svých silných stránek a talentů, věnuje se oblíbeným a užitečným činnostem, rád vstupuje do závazků, stanovuje si a baví ho plnění cílů. Opakem je člověk líný, nečinorodý, s omezenými aktivitami a závazky na nejnütnější míru.
- **R – positive relationships** (kladné mezilidské vztahy). Zahrnuje pozitivní, nedestruktivní a smysluplné vztahy, které mají vliv na všechny ostatní popsane složky. Vztahu se aktivně účastníme, jsme jeho činnými tvůrci, můžeme jej změnit, ukončit a navázat nové vztahy, je-li to užitečné. Izolace a osamocení jsou opakem dobrých mezilidských vztahů.
- **M – meaning** (smysl). Všechny aktivity, činnosti a prožitky, které přesahují pouhé uspokojení základních potřeb. Ve svém životě vidíme, smysl, přesah, hodnotu („to, co po sobě zanecháme“, „máme účast na něčem, co nás přesahuje“, „pomáháme ostatním“, „dobře vychováváme děti“, „realizujeme svůj potenciál“, „vytváříme hodnotné“). Zaměření jen na osobní zisk, individuální prospěch a základní potřeby jsou opakem.
- **A – accomplishment** (úspěšný výkon). Aktivní dosahování cílů a správné nastavení aktivit pro to, abychom ve své práci našli smysl a pozitivní emoce. Pevná vůle, schopnost překonávat neúspěchy, odhodlaní a nezdolnost, zdolávání překážek. Opakem je potom neschopnost se rozhodnout, něčeho dosáhnout, strach, okamžité vzdání se, věčná váhavost (Slezáčková, 2012, s. 28-53).

Každá z těchto složek hraje významnou roli v komplexním přístupu k duševní pohodě. Žádná z nich, sama o sobě, nevysvětluje a nepredikuje celkovou úroveň psychické pohody. Na ni můžeme usuzovat teprve v případě, že víme, s jakou frekvencí a intenzitou prožívá daný člověk pozitivní emoce, nakolik vnímá smysluplnost své existence, zda je aktivně

zaujatý pracovními činnostmi nebo volnočasovými aktivitami, jestli udržuje kvalitní mezilidské vztahy a dosahuje úspěchů ve své práci nebo studiu.

Posouzení života jako celku si žádá zhodnotit minulý vývoj, současný stav a vyhlídky jedince do budoucna. Některé existující koncepty jsou zaměřeny spíše do minulosti, některé mapují současnost a jiné se odvíjí od hodnocení budoucích vyhlídek. Posoudit život jako celek znamená nebrat v ohled dílčí sféry života jako je manželství, zaměstnání zejména v současnosti. Hodnotit je potřeba všechny časové roviny a všechny oblasti života najednou.

1.5 Faktory ovlivňující životní spokojenost

Levin a Chatters (1998, In: Šolcová, Kebza, 2005) uvedli determinanty osobní pohody. Řadí k nim zdravotní stav (health status), objektivní ukazatele činnosti a fyzických funkcí, subjektivní posouzení celkového zdraví, sociálně ekonomický status, věk a náboženské aktivity (religious involvement). Další determinanty jsou etnicita, penzionování, ovdovění, rodičovství, sociální opora, životní události, osiření a sebeúcta. Někteří autoři uvádějí i vliv osobnostních charakteristik na osobní pohodu. „S narůstajícím věkem přibývá u obou pohlaví pozitivní hodnocení zvládání prostředí, zatím co hodnocení smyslu života a osobního rozvoje s věkem klesá“ (Šolcová, Kebza, 2005). Následně přiblížíme důležité faktory životní spokojenosti ve vztahu k již provedeným výzkumům.

Zdraví

„Význam slov, která se nevztahují k věcem, ale k ideám – a zdraví je takovým slovem – nehledejte ve slovnících“, tvrdí Williams (1983, In: Křivohlavý 1995, s. 28). Křivohlavý (1995) dále pokračuje, že naproti tomu je potřeba uznat, že v jedné věci se některé slovníky shodují. Jde o etymologické slovníky, které sledují vývoj slov a jejich významu v průběhu staletí. O slovu „zdraví“ se v nich jednoznačně dočítáme, že původně znamenalo (v řečtině a latině a nejen v nich) „celek“.

Seedhouse (1995, In: Křivohlavý, 2002) tvrdí, že optimální stav zdraví určité osoby závisí na stavu souboru podmínek, které jí umožňují žít a pracovat tak, aby byli splněné její realisticky zvolené a biologické možnosti (potenciály). Seedhouse dále ukazuje na čtyřech příkladech to, co si lidé různého zaměření představují pod pojmem zdraví. Lékař pod pojmem „zdraví“ rozumí nepřítomnost nemoci či úrazu, sociolog pod pojmem „zdravý

člověk“ vidí člověka, který je schopen dobře fungovat ve všech jemu příslušných sociálních rolích, humanista zase slovy „zdravý člověk“ označuje takového člověka, který je schopný pozitivně se vyrovnávat se životními úlohami, které se před ním vyskytnou, a idealista si představuje člověka, kterému je dobře – tělesně, duševně, duchovně i sociálně.

Ve vztahu mezi zdravím a nemocí se uplatňují kromě osobních a sociálních proměnných také dvě skupiny faktorů, které mohou lokalizaci jedince na škále mezi zdravím a nemocí ovlivnit. Podle Kebzy (2005) první skupinu uvedených faktorů souhrnně představuje *vulnerabilita*, zranitelnost, dispozice reagovat funkční poruchou pod vlivem stresu, druhou skupinu představuje *resilence*, odolnost či nezdolnost vůči působícím stresorům.

Budeme-li vycházet z výzkumu, kterým Hnilica (2006) zjišťoval, zda jsou zdraví lidé šťastnější, odpovídá tato studie záporně. Naproti tomu studie Poláčkové Šolcové et al., nám odpovídá kladně. Kdybychom ale tuto otázku otočili a zeptali se, zda jsou šťastní lidé zdravější, můžeme odpovědět lidovým pořekadlem – veselá mysl, půl zdraví. Ve specializované výzkumné studii nám dává jistou indikaci odpovědi k této otázce opět studie Poláčkové Šolcové et al., kde jeden ze závěrů říká: „V modulaci emocí, v emoční regulaci jsme našli poměrně značné rozdíly. Z našich skupin potlačují nejvíce emocí nemocní dospělí a nejméně zdraví dospělí. Dospívající jsou ve svém projevu nejupřímnější, ale častěji než zdraví dospělí volí úplné potlačení emoce; zdraví dospělí zase nejvíce ze všech využívají strategie mírného potlačení“ (2008, s. 551).

Věk

Hamplová (2004) ve výstupu ze svého výzkumu věnovaného životní spokojenosti uvádí, že s rostoucím věkem životní spokojenost klesá a tento vztah je lineární, tedy čím jsou lidé starší, tím méně spokojeni se svým životem jsou.

Ruiselová a kol. (2006) píše, že změnami či deficity, které přináší věk, je konfrontovaný každý stárnoucí člověk. Do našich životů vstupuje mnoho zdravotních, sociálních a psychologických změn, se kterými není jednoduché se vyrovnat. V tomto smyslu můžeme očekávat, že nárůst věku je provázený růstem negativních afektivních stavů, které snižují kvalitu života. Ukázalo se, že starší lidé se významně odlišují ve schopnosti vyrovnat se s velkým množstvím ztrát a omezení v důležitých oblastech života, které stárnutí přináší. Zjistilo se, že právě schopnost zvládat nové podmínky (které ve stáří můžeme charakterizovat jako negativní, resp. limitující) má velký význam pro prožívání

životní spokojenosti, pro prožívání smysluplnosti života, pro udržování pozitivního obrazu sebe sama a sebehodnocení, a že tato schopnost vede k tzv. neproblémovému – úspěšnému stárnutí.

Filadelfiová (2008) tvrdí, že celková životní spokojenost se vlivem věku mění u žen a mužů stejnoměrně: s přibývajícím rokem ji ubývá. K podobnému závěru dospěly i jiné výzkumy, podle kterých starší lidé v zemích střední a východní Evropy pocítují menší spokojenost se životem než mladší generace. Podobné výzkumy provedené ve Spojených státech dokumentují přesně opačný trend: růst životní spokojenosti s věkem.

Tuto kapitolu můžeme uzavřít slovy, že vliv věku na životní spokojenost se v jednotlivých zemích liší, což může být způsobené historickými sociálními a ekonomickými podmínkami. Filadelfiová (2008) doplňuje, že pokles životní spokojenosti starších mužů a žen na Slovensku i v dalších transformujících se zemích, je reakcí na složité ekonomické, politické a společenské změny po pádu komunismu, které kladou vysoké nároky na adaptaci, a mohou tak u starších lidí – zvláště těch, kteří nedisponují dostatečným vzdělanostním kapitálem – vyvolávat vyšší pocit frustrace. K těmto faktorům se přidružuje i značná rozšířenost společenských předsudků vůči starším lidem a slabá zakořeněnost konceptu aktivního stárnutí.

Socioekonomický status

Pedagogický slovník definuje socioekonomický status jako: „postavení jedince (nebo skupiny) v ekonomické a sociální struktuře společnosti, které vyplývá z přístupu k ekonomickým zdrojům (tj. kapitálu a výrobním prostředkům) a které ovlivňuje sociální status, životní styl a vzdělávací dráhu jedince“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 220).

Mezi socioekonomické faktory nejčastěji zkoumané ve výzkumech kvality života patří ekonomická situace, vzdělání, etnická příslušnost, profese, rodinný stav, partnerství a rodičovství. Dále sem v širší rovině patří politické zřízení, společenské klima, úroveň sociálních služeb, sociální zabezpečení (Křížová, 2005).

Hauser a Warren (1997) definují pojem socioekonomický status takto: jde o pojmenování pro „proměnné, které charakterizují postavení lidí, rodin, domácností, cenových okrásků nebo jiných agregátů s ohledem na jejich schopnost vytvářet nebo konzumovat společností ceněné statky“. Proto podle nich „může být socioekonomický status indikován dosaženým vzděláním, zaměstnaneckým postavením, sociální třídou, příjmem (nebo chudobou),

bohatstvím nebo hmotným majetkem – jako je vybavení domácnosti, knihovny, domy, automobily, lodě nebo tituly z elitních vysokých škol“ (In: Kreidl, Hošková 2008, s. 133).

Hauser a Car (1994) nicméně podotýkají, že je výraz „socioekonomický status“ běžně používán třemi způsoby: (1) jako zkratkovité označení kterékoli z proměnných, jako jsou vzdělání, zaměstnání, příjem – nebo dokonce sociální třída; (2) jako souhrnný konstrukt formovaný dalšími proměnnými, nebo indikovaný skrze další proměnné; (3) jako žebříček zaměstnání“ (In: Kreidl, Hošková 2008, s. 133).

Výzkumy dokazují (Diener, Biswas-Diener, 2008), že k tomu, abychom se úspěšně rozvíjeli, potřebujeme dobré vztahy s druhými lidmi. A naopak – je to právě pocit štěstí, který vede k lepším sociálním vztahům. Např. lidé, kteří měli vysokou úroveň štěstí již před manželstvím, se s větší pravděpodobností oženili/vdali, déle vydrželi ve svazku a byli šťastnější. Šťastnější osoby jsou sociabilnější: vykazují větší zájem o společné aktivity, pomoc druhému, ochotu otevřít se a sdílet s ostatními (Slezáčková, 2010, s. 13).

Mayers a Diener (1995, In: Šolcová, Kebza, 2005) k socioekonomickému statusu a jeho vlivu na osobní pohodu dodávají, že nedostatek obou může přinést zoufalství, avšak to, že je máme, nijak nezaručuje, že budeme šťastní. Obojí je neodmyslitelnou, ale ne dostatečnou, podmínkou osobní pohody. Důležitý význam na pocit osobní pohody má finanční ohodnocení, ale platí jen do dosažení určité minimální úrovně, která zajišťuje práh ekonomického standardu.

Životní spokojenost je méně ovlivnitelná obstaráváním hmotného majetku anebo sociálního postavení. Daleko víc je ovlivnitelná tím, jak daná osoba vnímá své životní podmínky. Například, to není množství peněz, které člověk vydělá, ale spíše vnímání finanční záruky a kontroly, která ovlivňuje spokojenost. Taková poznání jsou často spojená s dispozičními charakteristikami, především s osobností a jejím temperamentem.

Osobnostní rysy

Lidé mají do jisté míry povahové predispozice být šťastní. Všeobecně platí, že šťastnější lidé inklinují k extroverzi, jsou optimističtí a odvážní. Tato kombinace ovlivňuje rovnováhu mezi pozitivními a negativními emocemi a pocity.

Pocity jsou stavy, momentální jevy, které nemusejí být opakovaně se vyskytujícími rysy osobnosti. Vlastnosti, na rozdíl od stavů, jsou pozitivní či negativní rysy, které se v čase opakovaně projevují v různých situacích; silné stránky a ctnosti jsou kladnými vlastnostmi,

kteří vzbuzují dobrý pocit a požitek. Vlastnosti jsou trvalé dispozice, jejichž uplatnění zvyšuje pravděpodobnost výskytu určitých momentálních pocitů. Negativní vlastnost jako paranoia zvyšuje pravděpodobnost momentálního stavu žárlivosti, stejně jako pozitivní rys smyslu pro humor zvyšuje pravděpodobnost smíchu (Seligman, 2003, s. 21).

Optimisté mají tendenci své problémy interpretovat jako přechodné, zvládnutelné a týkající se jedné situace. Pesimisté se na druhé straně domnívají, že jejich problémy nikdy neskončí, že podkopávají vše, co dělají, a nedají se zvládnout.

Vyšší sebehodnocení, duševní stabilita, extroverze, „locus of control“, atribuční styl apod. výrazně působí na úroveň osobní pohody. Dále to jsou i protektivní prvky z různých koncepcí psychické odolnosti (resiliencie) jako např. Bandurova koncepce self-efficacy, koncepce hardiness S. Kobasové, Antonovského koncepce smyslu pro soudržnost, a také sem patří i převažující charakteristika distribuovaných emocí (dispoziční a naučený optimismus, pozitivní vs. negativní emotivita, kvalita zvládnutí stresu apod.) (Kebza, 2005).

Dispoziční optimismus jako osobnostní konstrukt je jeden z důležitých prediktorů osobní pohody. Optimismus jako osobnostní atribut, při kterém jedinec směřuje k očekávání příznivých následků. Aktivně podporuje copingové strategie a na problém zaměřené copingové mechanismy.

Model osobnosti Big 5 (Costa, McCrae, 1986, In: Vencálková, 2006) poskytuje pět osobnostních charakteristik, ze kterých extroverze a emoční stabilita vysoce korelují s pocitem pohody a životní spokojenosti. Další charakteristiky: přívětivost, otevřenost novým zkušenostem a svědomitost už s prožíváním pohody korelují méně. Costa a McCrae (1986, In: Vencálková, 2006) navrhli, že extroverze a neuroticismus zdůrazňují tendenci jedince reagovat pozitivně anebo negativně na určitou událost. Vrozený temperament výrazně ovlivňuje z dlouhodobého hlediska stupeň životní spokojenosti, ale aktuální události mohou jedince posunout z jeho standardní nálady nahoru nebo dolů.

Snad nejdůležitější lidskou vlastností, která vytváří rezervní zdroje, je produktivita v práci. Z výzkumů vyplývá, že větší štěstí skutečně zvyšuje výkon, a následně také příjem. Šťastnější lidé byli svými nadřízenými lépe hodnoceni a dostávali vyšší plat. V pokusech, zda štěstí předchází produktivitě či naopak (experimentálním navozením pocitu štěstí a pozorováním následného výkonu), vyšlo najevo, že dospělí a děti, kteří se dostanou do dobré nálady, si při laboratorních úkolech vybírají vyšší cíle, podávají lepší výkon a vytrvají delší dobu (Seligman, 2003, s. 56).

Pohlaví, partnerství, manželství

Diener (1995, 1999, In: Hnilica, 2005) shrnul současné poznatky o subjektivní pohodě a dospěl k závěru, že mezi pohlavími neexistují žádné rozdíly. Hraba a spolupracovníci (1991, In: Hnilica, 2005) sledovali kvalitu života u žen a mužů v ČR, ženy byly více depresivní a úzkostné než muži.

Z výzkumů Křížové (2005) vyplývá, že přítomnost důvěrného partnerství anebo blízkého vztahu (jako zdroj sociální opory) má větší váhu na spokojenost se životem, než přítomnost zdravotních problémů.

Muži posuzují dobrou kvalitu života více podle vyššího stupně vzdělání a partnerského vztahu, ženy hodnotí nespokojenost se životem na základě ekonomického nedostatku víc než muži.

Seligman (2003) píše, že podle dřívějších poznatků dvakrát více žen trpí depresí a ženy obecně prožívají více záporných pocitů. Když se výzkumníci zaměřili na vztah mezi pozitivními emocemi a pohlavím, s překvapením zjistili, že ženy také prožívají mnohem více kladných pocitů – častěji a intenzivněji – než muži. Podle názoru Stevena Kinga jsou muži stvořeni z „kamenitější hlíny“; emocionální život žen jde do větších extrémů. Otázka, zda tento rozdíl spočívá v biologii či větší ochotě žen sdělit (a možná i prožít) silnější pocity, je naprosto nevyřešená, v každém případě však odporuje opačnému vztahu.

Religiozita

Fromm (1992) rozlišuje dva způsoby víry, a to víru v modu mít, neboli vlastnit a víru v modu být, neboli ve způsobu vnitřní orientace, postoji.

Víra v modu mít je vlastnění nějakého tvrzení, pro něž chybí racionální důkaz. Sestává z formulací, vytvořených jinými lidmi, které člověk akceptuje, protože se jim podřizuje – obyčejné byrokracii. Dodává to pocit jistoty, na podkladě její reálné (nebo domnělé) síly. Zbavuje člověka obtížného úkolu myslet samostatně a rozhodovat se. Víra ve vlastnickém způsobu orientace dává jistotu; činí si nárok na prohlašování konečného neotřesitelného poznání, jemuž stojí za to věřit, protože moc těch, kdo víru hlásají a hájí, se jeví jako neotřesitelná. A kdo by si nepřál mít takovou jistotu, když to nestojí nic víc, než vzdát se vlastní nezávislosti? Víra, v modu vlastnění je berlou pro ty, kdo touží po jistotě, kteří chtějí dostat odpověď na otázku, co je život, bez vlastního odvážného hledání (Fromm, 1992, s. 40).

V modu bytí je víra úplně odlišný jev. Víra v modu být není především vírou v určité „ideje“ (ačkoliv tomu tak příliš často bývá), ale je to vnitřní orientace, postoj. Bylo by lépe říkat, že člověk je ve víře, než že má víru. Moje víra v sebe sama, v druhého, v lidstvo, ve své schopnosti stát se plným člověkem v sobě čerpá jistotu, avšak tato jistota vychází z mého prožitku, nikoli podřízení autoritě, která určitou víru předepisuje. To je jistota pravdy, která nemůže být dokázána racionálně, nicméně je pravdou, kterou jsem si jist, protože jsem se o ní přesvědčil na základě svého subjektivního zážitku. Taková víra spočívá na faktech, a proto je racionální. Avšak tato fakta se nedají zjistit nebo dokázat konvenční, pozitivistickou metodou: jen já, živá bytost, jsem nástroj, který to může zaznamenat (Fromm, 1992, s. 41).

V akademických diskuzích byla víra obviňována, že produkuje vinu, potlačenou sexualitu, neshášenlivost, antiintelektualismus a autoritářství. Koncem 90. let 20. stol. však začaly představovat údaje o pozitivních důsledcích víry protichůdnou sílu. U nábožensky založených Američanů je nižší pravděpodobnost, že budou zneužívat drogy, páchat trestné činy, rozvádět se a zabíjet se. Rovněž jsou tělesně zdravější a žijí déle. Pobožné matky postižených dětí se lépe vypořádají s depresí a zbožní lidé nejsou tolik otřeseni rozvodem, nezaměstnaností, nemocí či smrtí. Nejdůležitější je skutečnost, že údaje z průzkumů vytrvale zobrazují pobožné lidi jako o něco šťastnější a se životem spokojenější než lidi, kteří zbožní nejsou (Seligman, 2003).

Berkman a Berslow (1983, In: Kebza, 2005) ve svém výzkumu „Alameda Country Study“ zjišťovali psychosociální vlivy na zdraví v komunitě na základě religiózních aktivit v souvislosti s délkou života. Výsledky ukázaly nižší mortalitu u účastníků církevních aktivit, než u těch, kteří se komunity účastnili nepravidelně nebo vůbec. Tento protektivní účinek religiózních aktivit není dosud úplně objasněný.

Strieženec (2001, In: Kebza, 2005) přišel s podobným závěrem. Religiozita a pozitivní vztah k víře působí protektivně na délku života, vyšší pohodu u věřících, nižší rozvodovost, abúzus drog a alkoholu, nižší suicidalitu, depresivitu a anxiету.

Podobně i Křivohlavý (2002) uvádí protektivní vliv víry na osobní pohodu a zdraví. K pozitivnímu vlivu religiozity na osobní pohodu je potřebné, aby šlo o vnitřně založenou, upřímnou a skutečnou víru s pocitem kontroly nad směřováním vlastního života a soulad mezi vnitřním prožíváním víry a vnějšími projevy.

Psychologové, kteří se výzkumně zabývají souvislostmi náboženské víry, sice definují religiozitu různým způsobem, docházejí však k podobnému závěru: věřící lidé jsou obecně šťastnější než nevěřící. Výzkumy ukázaly, že lidé, kteří pravidelně chodí do kostela, jsou o něco zdravější a také tolerantnější než lidé nábožensky nezaložení. Badatel N. Krause (2006) se zajímal zejména o prospěch plynoucí ze sociální opory v církvi. V roce 2001 získal údaje o míře sociální opory, finančních starostí, zdraví a dalších proměnných od více než tisíce křesťanů a své dotazování zopakoval opět v roce 2004. Zjistil, že klíčové je právě poskytování a získávání vzájemné sociální opory od členů náboženské komunity, jež jim pomáhá překonávat běžné problémy i existenční potíže (Slezáčková, 2012, s. 158).

2 EKONOMICKÝ STATUS

2.1 Základní pojmy – ekonomika, ekonomie, status

Slovo *ekonomika* pochází z řeckého slova označujícího „toho, kdo spravuje domácnost“. Každá domácnost čelí nutnosti činit mnohá rozhodnutí. Musí se rozhodovat, kdo má co v domácnosti na starosti a jak kdo bude za tyto úkoly odměňován: Kdo bude vařit večeři? Kdo po večeři dostane zbylý dezert? Kdo bude mít poslední slovo při rozhodování, který televizní program se bude sledovat? Zkrátka, daná domácnost musí alokovat vzácné zdroje mezi své členy, přičemž bere na vědomí schopnosti, výkon a přání každého jednotlivého člena domácnosti.

Podobně jako domácnosti i společnost musí činit různá rozhodnutí. Společnost se musí rozhodovat, jaká práce je potřebná a kdo ji bude vykonávat. Potřebuje lidi pro pěstování plodin, další lidi na výrobu oblečení či počítačových programů. Poté, co společnost takto alokuje lidi (stejně jako pozemky, budovy, stroje) do různých zaměstnání, musí také alokovat vyrobené statky a služby. Je třeba rozhodnout, kdo bude jíst kaviár a kdo brambory, koho bude vozit řidič v luxusní limuzíně a kdo bude jezdit autobusem.

Hospodaření se společenskými zdroji je důležité proto, že jsou vzácné. Vzácnost znamená, že společnost nemůže každému poskytnout vše, co by si přál. Stejně tak jako se v domácnosti nedostává každému vše, co by chtěl, ani společnost není s to každému dopřát takovou životní úroveň, po které touží.

Ekonomie se pak zabývá studiem, jak společnost své vzácné zdroje obhospodařuje. Ekonomové studují, jak se lidé rozhodují: kolik hodin budou pracovat, co si koupí, kolik ušetří a jak budou své úspory investovat. Ekonomové také studují, jak na sebe lidé vzájemně působí a jaký je výsledek jejich interakce, např. jak kupující a prodávající ovlivňují množství a cenu prodávaného výrobku. V neposlední řadě analyzují také tlaky a tendence, které ovlivňují ekonomiku jako celek, tj. růst průměrného příjmu, zkoumání části populace, která nemůže nalézt práci, či tempo růstu cen.

Status v nejobecnějším smyslu chápání charakterizuje souhrnné vyjádření sociální pozice člověka v určité společnosti, resp. skupině, spojené s určitou mírou ocenění ze strany druhých (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1226), polární pozice ve vzorech vzájemného chování mezi jednotlivci nebo skupinami (Linton, 1971, s. 259), pozice,

kteřou určitý člověk zaujímá vzhledem ke druhým lidem v rámci daného sociálního systému (Keller, 1997, s. 173), relativní pozice, kterou zaujímá člověk či skupina v jakékoli ustálené hierarchii, jejíž pozice jsou systémem hodnot platícím v dané společnosti (Bauman, 1965, s. 246) nebo jako místo člověka na společenském žebříčku (Havlík, 2002, s. 59).

Uvedené definice vymezují dva významy pojmu status. Jedinčovo chování v konkrétních situacích určuje první význam, druhý význam je souhrnem všech statusů, které jedinec zaujímá, tedy jeho postavení vůči celé společnosti. Jiná klasifikace statusů je z hlediska hodnotitele, výsledkem je potom status tzv. objektivní a subjektivní. Nejčastější dělení statusů je však na připisované (askriptivní) a dosažené (získané).

Připsané statusy jsou jedincům dány momentem jejich narození. Jsou nezávislé na jejich vůli a prakticky nezměnitelné. Patří mezi ně pohlaví, rasa, národnost a věk, zděděný majetek či mocenské postavení rodičů. V rámci socializace jsou jedinci od raného dětství vychovávaní k výkonu určitých statusů, protože je budou zastávat ve většině situací každodenního života.

Získané statusy vyžadují zvláštní kvalitu, i když na ni nejsou nutně vázány. Jejich dosažení je ponecháno otevřené konkurenci a na individuální snaze. Neplatí to však zdaleka pro všechny společnosti, např. vzdělání či zaměstnání není vždy předmětem neomezené volby. „Podle naivně liberálního pojetí odpovídá status individua jeho schopnostem, které odpovídají poptávce společnosti. Pokud by takový model platil, byl by každý status z hlediska celku zcela zaslouženou odměnou. Tomuto stavu však odporují např. instituce dědictví, soukromé vlastnictví, nerovná kvalita socializace a další sociální podmínky, které znevýhodněný jedinec nemůže vlastním úsilím ovlivnit“ (Keller, 1997, s. 173).

V souvislosti s výše uvedeným bychom mohli říci, že ekonomický status, můžeme chápat jako vnímané postavení jedince či domácnosti v žebříčku bohatosti dané společnosti. Podle definice Mezinárodního úřadu práce (ILO) vyjadřuje ekonomický status základní rozdělení obyvatelstva ve věku 15 let a více podle zařazení na trhu práce. Tato populace je pak členěna na ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tj. zaměstnané a nezaměstnané a obyvatelstvo ekonomicky neaktivní.

Už na první pohled je zřejmé, že tato definice vypovídá pouze o struktuře osob na trhu práce. V poslední době se však pro analýzu trhu práce stále více využívají i jiné pohledy, např. rozdělení rolí dospělých osob v rodině, zapojení mladých matek na trhu práce, obtíže

s optimálním skloubením pracovní aktivity a péče o děti, neúplnost rodin s dětmi, neochota mladých lidí zakládat rodinu a jiné. Některým těmto tématům se budeme věnovat dále.

2.2 Zaměstnaní a práce

Křivohlavý (2006) uvádí, že pojetí práce se nevyčerpává jejím chápáním jako zaměstnání anebo cesty umožňující kariérní postup. Určitý druh pracovní aktivity je možné chápat také jako odpověď na osobní snahu člověka, obrazně řečeno snahou přispět do pokladnice lidstva. V těchto případech hovoříme o práci jako o smyslu povolání. V pozadí je povědomí o nutnosti využití vlastních schopností a talentů (darů) pro vyšší účel – vědecký, společenský, politický, náboženský, atd. Jde o pojetí práce jako „vyšší povinnosti“ člověka a pracovní povinnosti a pracovní činnosti jako něco posvátného. Taková motivace práce jako osobního poslání se velmi často objevuje u lidí s mimořádným nadáním. Je to tak např. u umělců, vědců, učitelů, politiků, farářů, sociálních pracovníků, ale i velkého množství workoholiků.

Zaměstnanci každé organizace vstupují do komplikované sítě formálních a neformálních vztahů. Formální vztahy upravují různé pravidla a předpisy, které platí v rámci dané pracovní skupiny, organizace, celostátně anebo ve světě. Neformální vztahy jsou výsledkem vzájemných kontaktů a jejich vznik podmiňují společné zájmy a ideály, uvádí Kachňáková a kol. (2008).

Jestliže v minulosti lidé uzavírali pracovní poměry na několik roků, případně zůstali v jednom zaměstnání celý svůj pracovní život, v současnosti je spíše pravidlem než výjimkou střídání několika pracovních poměrů v průběhu aktivního života člověka, tvrdí Sýkorová (2009) a dále pokračuje, že v souvislosti s tímto střídáním jsou spojené nejen změny v oblasti pracovněprávních vztahů, ale i vztahů sociálních. Subjekty pracovněprávních vztahů pak jsou zaměstnanci a zaměstnavatelé.

V nejbohatších státech prochází pracovní život markantní proměnou. Peníze překvapivě ztrácejí svou moc. Do vědomí začínají pronikat strohá zjištění o životní spokojenosti: dostaneme-li se za určitou bezpečnou hranici, více peněz subjektivnímu pocitu pohody už téměř nebo vůbec nic nepřidá. Seligman (2003) uvádí, že zatímco se v Americe reálný příjem za posledních třicet let zvýšil o 16 procent, podíl lidí, kteří tvrdí, že jsou velmi šťastní, se snížil z 36 na 29 procent. Naše ekonomika rychle mění svou orientaci z peněz

na životní spokojenost, i když zvýší-li se nezaměstnanost, není osobní spokojenost tak důležitá.

Chceme-li maximalizovat svou pracovní spokojenost, musíme v práci využít své charakteristické silné stránky, a to nejlépe každý den. Přetvoříme-li práci tak, abychom v ní každodenně uplatnili své silné stránky a ctnosti, bude nejenže zajímavější, ale rutinní či ustrnulá kariéra se navíc přemění ve skutečné poslání. V tomto smyslu je poslání nejspokojivějším druhem práce, protože ho vykonáváme jako potěšení pro sebe samé spíše než materiální výhody, které přináší (Seligman, 2003).

Motivace a spokojenost jsou spojené prostřednictvím konceptu potřeb, popisuje Sinha (2008). Jestliže snaha uspokojit potřebu je část motivace, úspěšné naplnění snahy dává pocit uspokojení. V tomto smyslu je motivace proces, zatímco spokojenost je výsledek. Pokud se tento proces týká zaměstnání, je o pracovní spokojenost. Protože jsou lidské potřeby rozmanité a pracovních charakteristik je celá řada, existuje mnoho odlišností v tom, co poskytuje uspokojení zaměstnancům.

Někteří pracovníci mohou být spokojeni s některými aspekty jejich práce a nespokojeni s jinými. Pracovní spokojenost je sama o sobě složitý pojem a je těžké ji měřit. Stupeň pracovní spokojenosti je ovlivněný celou řadou proměnných, týkajících se individuálních, sociálních, kulturních, organizačních a ekologických faktorů. Mezi individuální faktory patří osobnost, vzdělání, kvalifikace, inteligence a schopnosti, věk, rodinný stav a orientace na práci. Sociální faktory zahrnují vztahy se spolupracovníky, pracovní skupiny a normy, příležitosti k interakci a neformální organizace. Ke kulturním faktorům jsou řazené základní postoje, přesvědčení a hodnoty. Organizační faktory zahrnují povahu a velikost formální struktury, personální politiku a postupy, zaměstnanecké vztahy, charakter práce, technologii a organizaci práce, dohled a styly vedení, systémy řízení, pracovní podmínky. Mezi environmentální faktory patří ekonomické, sociální, technické a vládní vlivy (Mullins, 2006).

Kronberg (2003) tvrdí, že naproti tomu, že práce je většinou spojována s nátlakem, který je buď vyvolaný samostatně, anebo aplikovaný zvenku a zabírá čas a úsilí pro jiné aktivity, které si lidé přejí, je pro jednotlivce velmi významná z ekonomického i sociálně-psychologického hlediska. Jelikož práce zabírá většinu života lidí, je důležité, aby organizace zabezpečovali pracovní spokojenost zaměstnanců, protože tak přispívají nejen k životní spokojenosti, ale též zvyšují produktivitu a efektivitu organizace a snižují absence a výměnu pracovníků.

Pracovní vztahy jsou zdrojem identity jedince, neboť právě podle nich si člověk uspořádává svou životní dráhu a modeluje podle nich i své ekonomické chování vůči vnějšímu světu. Pracovní spokojenost zaměstnanců je velmi důležitá pro jednotlivce i pro organizace. Spokojení pracovníci jsou v takové firmě loajálnější, neabsentují, jsou více produktivní a je menší pravděpodobnost, že opustí zaměstnání. Organizaci tak ušetří velké výdaje.

2.3 Nezaměstnanost

Zaměstnání určuje i společenský vzestup a naopak nezaměstnanost je nejen ztráta současného statusu, ale i budoucích možných postavení. Nezaměstnanost je pro jedince v naší společnosti většinou tíživým existenciálním zážitkem, který souvisí s centrální rolí práce a zaměstnání v naší kultuře. Přitom je třeba zdůraznit, že se nejedná o pouhou práci, ale práci placenou (tj. práci v zaměstnání, za kterou dostane jedinec určitý příjem). Ztráta zaměstnání znamená v podstatě deprivaci základních potřeb, které jsou s výkonem práce těsně spojeny. Nejedná se pouze o účast na konzumním stylu života (tj. spotřeba určitého zboží a služeb a účast na statusu, který je spotřebou vytvářen a potvrzován), ale také o hlubinné zakotvení práce v uspořádání společnosti, ale i psychiky člověka (Hubinková a kol., 2008, s. 69).

Významným problémem, který modifikuje chování jedinců při ztrátě zaměstnání, je negativní hodnocení samotné nezaměstnanosti širší společností. Zaměstnání znamená určitou instituci, skrze kterou se člověk identifikuje, a to nejen v občanské společnosti, ale i v rodině. To vše vede k tomu, že nezaměstnaní se ocitají v jakémsi nestrukturovaném a morálním prázdnu, které může vést k patologickým přístupům k vlastnímu životu (např. páčání trestné činnosti).

Ekonomická teorie rozlišuje z hlediska příčiny tři základní typy nezaměstnanosti:

- **Frikční** nezaměstnanost můžeme označit za dobrovolnou a do jisté míry i žádoucí. Je způsobená pohybem na trhu práce. Do této skupiny řadíme lidi, pro které je nezaměstnanost jen dočasným jevem, především absolventi středních a vysokých škol, kteří se snaží uplatnit na trhu práce a hledají vhodnou pracovní příležitost pro seberealizaci. Dále sem řadíme i maminky po mateřské či rodičovské dovolené, nebo osoby vyššího věku, kteří nejsou spokojeni s aktuální pozicí v práci

nebo ve svém životě. Jsou to lidé, kteří se často stěhují nebo mění zaměstnání, což nemusí být podmíněně výlučně osobními potřebami.

- **Strukturální** nezaměstnanost – zahrnuje situace, kdy se některé sektory rozrůstají, jiné stagnují, další naopak upadají. Některé regiony se rozvíjejí a přesouvá se do nich výroba, v jiných regionech výroba zaniká a podniky se zavírají.

V dnešní době často nastává situace, že zaměstnanci v důsledku nové technologie, rozpadu neefektivních podniků či zániku celých odvětví ztrácejí své zaměstnání. Mohou to být vysoce kvalifikovaní odborníci, kteří svoji práci vykonávají dlouhé roky a mají bohaté zkušenosti a znalosti. Tito lidé jsou obvykle pro trh práce neatraktivní a těžko se uplatňují na trhu práce.

Příčinou vzniku této nezaměstnanosti může být i mzdová politika. Mzdy se totiž nepřizpůsobují měnící se nabídce a poptávce na trhu práce. Zaměstnanci tak nemají zájem pracovat na nabízenou mzdu. Tento problém by se mohl eliminovat zvýšením mzdy pracovníků v regionech nebo sektorech, ve kterých je vysoká nabídka a nízká poptávka po práci, a naopak snížením mzdy zaměstnanců v regionech nebo sektorech, ve kterých je nízká nabídka a vysoká poptávka po práci.

Strukturální nezaměstnanost je podle Buchtové (2002) charakteristická pro vyspělé průmyslové ekonomiky při jejich přechodu k postindustriální – informační společnosti.

V důsledku získávání potřebného vzdělání, rekvalifikace a nedostatečně pružným mzdám je strukturální nezaměstnanost problém, který si vyžaduje i několik roků na své vyřešení.

- **Cyklickou** nezaměstnanost můžeme považovat za nejzávažnější typ nezaměstnanosti. Vyskytuje se především v období recese a souvisí s nedostatečným využitím kapacit.

V odborné literatuře se uvádí (Soukup, 2010), že cyklická nezaměstnanost souvisí s krátkodobými ekonomickými fluktuacemi. Na trzích zboží a služeb dochází ke kolísání rovnovážného objemu produkce a cen a firmy na to reagují změnami ve výši poptávky po práci.

Práce je velmi důležitým výrobním faktorem, který není možné nahradit ani při výrobě zboží ani při vykonávání služeb. Je důležitou determinantou lidské existence. Právě prací

se člověk odlišuje od ostatních živočišných druhů. Člověk prací formuje sebe sama, svoji emoční, psychickou i fyzickou stránku. Na jedné straně získává materiální zabezpečení, na straně druhé poskytuje společenský užitek (Buchtová, 2002).

Nezaměstnanost je přirozená pro společnost založenou na tržním hospodářství a demokracii. Někdy však může nabírat nekontrolovatelné rozměry a následně tak vyvolávat vážné ekonomické či sociální problémy.

Nezaměstnanost v domácnostech se projevuje především nedostatkem finančních prostředků. Tato skutečnost způsobuje nižší koupěschopnost obyvatelstva, resp. nižší poptávku po zboží a službách.

Největší hrozbu představuje dlouhodobá nezaměstnanost.³ Tu ovlivňuje velké množství faktorů. Mezi nejdůležitější patří:

- Nedostatečná kvalifikace, málo pracovních zkušeností a nízká sebedůvěra,
- nezáměr a diskriminace určitých kategorií ze strany zaměstnavatelů,
- nezáměr o málo placené místa ze strany uchazečů o zaměstnání,
- hodnotová orientace některých skupin uchazečů o zaměstnání (Buchtová, 2002).

Pro dlouhodobě nezaměstnané je hledání práce velmi náročné. Hledání věnují méně a méně času, ztrácejí motivaci, sebedůvěru, jistotu i naději. Takoví lidé mají negativní pohled na život, málo sociálního kontaktu a proto často upadají do deprese. V důsledku omezeného sociálního kontaktu se též otupují komunikační schopnosti, což jim ještě více ztěžuje hledání zaměstnání (Buchtová, 2002).

Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti daného jedince se pak projevují:

- narušením jeho duševní rovnováhy, snížením rodinné soudržnosti, čím delší nezaměstnanost, tím méně šancí najít nové pracovní uplatnění;
- na jeho životní úrovni – nutnost žít jen z podpory v nezaměstnanosti, či dokonce jen ze sociální podpory vymezené na základě životního minima, znamená pro nezaměstnaného a jeho rodinu podstatné snížení životní úrovně. Hledání chybějících finančních prostředků může vést k předlužení či trestným činům;

³ Mezinárodní organizace práce a EUROSTAT: 0 – 6 měsíců je krátkodobá, 6 – 12 měsíců střednědobá, 12 a víc měsíců dlouhodobá

- na jeho rodině - emocionální napětí v rodině, jehož důsledkem může být až rozpad vztahů, které měly nezaměstnanému poskytnout podporu při jeho snaze se vrátit na pracovní trh;
- na jeho zdraví – vlivem stresu může dojít ke zhoršení tělesného i duševního zdraví.

2.4 Vzdělání

Celé dějiny (i naše současná zkušenost) svědčí o tom, že základní zdroj civilizace neposkytuje příroda, ale člověk. Klíčový faktor veškerého ekonomického rozvoje vychází z mysli člověka. Zničehonic se objeví gejzír nápadů, odvahy, iniciativy a konstruktivní činnosti, a to nikoli v jedné, ale hned v několika oblastech najednou. Nikdo nedokáže určit, odkud se tu tak najednou vzal, ale je zřejmé, čím se udržuje a sám sebe posiluje: prostřednictvím nejrůznějších škol, jinými slovy – vzděláním. Můžeme proto směle prohlásit, že nejdůležitějším zdrojem rozvoje je vzdělání (Beck, 2000, s. 75).

Vzdělání bylo tradičně chápáno jako lidský kulturní statek a akceptovala se především jeho socializační a kulturní funkce. S rozvojem společnosti a výroby však postupně čím dál zřetelněji vstupovala do popředí i ekonomická funkce vzdělávání. Tento posun ve významu vzdělávání přilákal zájem ekonomů a začala se uznávat i ekonomická funkce vzdělání, která spočívala v návratnosti investic vkládaných do člověka. Ekonomické hodnocení úlohy vzdělání je vždy spojené s možností pracovního uplatnění ekonomicky aktivního obyvatelstva. Investice do vzdělání přináší ekonomické výhody, které zahrnují výhody vzdělání jak pro jednotlivce, tak pro společnost. Vzdělání jednotlivcům přináší vyšší mzdu a zabezpečuje jim profesionální a sociální status ve společnosti.

Globalizace společnosti bezprostředně ovlivňuje trh práce a jeho význam se bude jistě nadále prohlubovat. Již v minulých letech se začal projevovat trend významného snížení počtu nekvalifikovaných pracovních míst. Důsledkem tohoto trendu je a nadále bude, že lidé bez kvalifikace či s velmi nízkou kvalifikací přijdou o své zaměstnání a dokonce se stanou nadále nezaměstnatelní.

Ve výzkumu, který zpracovala Iva Nedomlelová v roce 2009 a který se věnoval vztahu vzdělání a nezaměstnanosti píše, že i statistická data potvrzují tezi, že čím vyšší vzdělání, tím menší pravděpodobnost ztráty zaměstnání. Dokládá to nízkou mírou nezaměstnanosti vysokoškoláků, která v prvním čtvrtletí roku 2009 činila 1,8%. Obdobná data potvrzuje

i Český statistický úřad, kdy v údajích za 4. čtvrtletí roku 2013 uvádí míru nezaměstnaných vysokoškoláků ve výši 4%.

Znalosti jsou zdrojem tvorby inovací. Znalosti a inovace se stávají základním zdrojem ekonomického růstu a rozvoje. Podstatná je však i kvalita vzdělání a znalostí. Vzdělávací proces, ať už v jakémkoliv stupni (středoškolském, vysokoškolském), by měl být zaměřen především na sdílení aktuálních vědomostí, výchovu k tvořivosti, rozvíjení fantazie a představitivosti. Takový způsob výuky klade značné nároky i na pedagogy. K jejich schopnostem musí patřit i schopnost nadchnout studenty pro svůj obor, což se v budoucnu projeví i v jejich snaze neustálého zdokonalování ve své profesi. A to je jedna z podstatných cest udržení či získání odpovídajícího pracovního místa (Nedomlelová, 2009).

2.5 Společenské souvislosti

Společenské změny mají na život lidí bezesporu značný vliv. Jejich význam navíc umocňuje fakt, že v posledních letech dochází k jejich akceleraci. Rychlost, s jakou dochází k bourání starých systémů a tvorbě nových v různých částech světa, je pozoruhodná. Efekty těchto společenských revolucí bývají pozitivní i negativní. Jejich vzájemná součinnost má svou dynamiku, a to jak z hlediska vývoje v čase, tak i v určitém konkrétním období. Historie ukazuje, že díky podstatným a rychlým sociálním změnám zákonitě vzniká v určitých vývojových etapách na jedné straně skupina lidí, kteří ve svém individuálním životě pociťují spíše pozitivní přínosy, a tedy v nové době změnami získávají, na druhé straně se ovšem vytváří skupina těch, kteří z různých důvodů změnami spíše ztrácejí. V soudobé sociologické terminologii se pro označení těchto protikladných skupin vžily názvy „winners“ (vyhrávající) a „losers“ (ztrácející) – viz například Sundin, 2000, Szreter, 2003 (In: Hnilicová, 2004).

Pod pojmem „společenská změna“ jsou v sociologickém smyslu obvykle míněny:

- podstatné změny v politické situaci a ekonomické struktuře země;
- rapidní až drastické změny v oblasti společenských institucí a celé občanské společnosti;
- změny v socioekonomických stavech významné části populace a změna jejich příslušnosti k jednotlivým společenským vrstvám;

- bezprecedentní změny v rolích asociovaných s pohlavím a v rolích příslušníků různých generací a věkových skupin.

V České republice se pro období velkých a rapidních sociálních změn v období 1989 – 2000 vžilo označení „transformace“. Lze je charakterizovat na jedné straně jako období zavádění politické svobody, tržní ekonomiky, přílivu zahraničního kapitálu a rozvoje svobodného podnikání. Na druhé straně je to také období, které přineslo bankroty firem, nezaměstnanost a vznik dříve nebývalé sociální nerovnosti. Objevil se nový typ extrémního bohatství i extrémní chudoby, což jsou fenomény, vnímané mnoha lidmi jako události negativní a nespravedlivé. Všechny tyto jevy se nepochybně nějakým způsobem odrazily v reálném životě českých občanů (Hnilicová, 2004).

Nevyhovující životní podmínky a chudoba se velmi často považují za příčinu neštěstí a naopak - být bohatý – se velmi často považuje za – být šťastný. Vztah životních podmínek a sklon k sebevraždě je jedním z pádných argumentů vůči názoru, že štěstí se dá koupit a čím má člověk více peněz, tím je šťastnější.

Štěstí je jedním z velkých hesel novověku, protože vzbuzuje všeobecně v lidech víc optimismu a celkového pozitivního postoje ke světu než melancholie, smutek anebo deprese. Proto je většina reklam plná mladých, šťastných a spokojených lidí, jimž se daří ve všem – v práci i v soukromí. To je image současné společnosti, která láká lidi do svých pastí. Najít vyváženost mezi mírou únosnosti hmotného blahobytu a vhodným trávením volného času, které souvisí s prodlužováním lidského života díky moderní medicíně, si vyžaduje jistou dávku sebereflexe.

Prováděné výzkumy a teorie se snaží do této problematiky vnést různé aspekty a dobré rady. Ekonomická teorie štěstí a determinanty štěstí hledají nové objasnění pro nové možnosti šťastného života lidí v moderní společnosti. Jejich kritici však poukazují na to, že zavedení „indexu štěstí“ jako matematicky měřitelné veličiny je nemožné a slouží jen k pochybnému naplnění ambicí politiků. Na druhé straně jeho zastánci tvrdí, že i když jsou jeho hodnocení nepřesná, přece jen výraznější měrou hodnotí úroveň pokroku a rozvoje a vyvolávají diskuze na téma šťastný a spokojený život.

V závěru bychom chtěli zdůraznit, že téma štěstí a spokojenosti v životě lidí i celé společnosti je aktuální. I když se zdá, že země musí v současnosti čelit vážnějším problémům než tomu, zda jsou lidé šťastní spokojení, považujeme tuto oblast zkoumání

za důležitou, protože šťastní a spokojení lidé dokážou déle odolávat problémům a nástrahám, před které je dnešní doba staví.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

3.1 Vymezení cíle a předmětu výzkumu

Životní spokojenost představuje v současnosti důležitý fenomén zájmu společnosti, mnohých věd a výzkumů. Každý z nás se snaží žít spokojený a plnohodnotný život a přiměřeně saturovat svoje potřeby. Náš život se skládá z různých oblastí, například pracovní oblast, osobní život, interpersonální vztahy apod. Můžeme tvrdit, že když se nám v některé oblasti života nedaří, celková životní spokojenost klesá. Pokud se nám například nedaří v práci, může se to projevit ve finanční oblasti, následně v možnostech trávení volného času apod. Jednotlivé oblasti našeho života s životní spokojeností úzce souvisí.

Cílem výzkumu, který bychom rádi naplnili, je ověření vztahu životní spokojenosti a ekonomického statusu. Základní otázkou je hledání odpovědi na to, zda životní spokojenost ovlivňuje ekonomický status.

Cíle výzkumu:

Nejdůležitější kognitivní složkou osobní pohody je životní spokojenost – vědomé, globální hodnocení života jako celku. S celkovou životní spokojeností úzce souvisí další složka osobní pohody – subjektivní spokojenost v důležitých oblastech života, kam patří např. rodina, zaměstnání, přátelé, sociální postavení, ekonomický status. V poslední době je do velmi širokého pojmu osobní pohody zařazována i kvalita vztahu k sobě neboli sebehodnocení. V této části by mělo dojít k ověření předpokladu, že ekonomický status determinuje životní spokojenost.

Stanovili jsme si následující cíle:

- Zjistit rozdíl v dimenzi životní spokojenosti **Práce** mezi muži a ženami.
- Zjistit rozdíl v dimenzi životní spokojenosti **Finanční situace** mezi muži a ženami.
- Zjistit rozdíl v dimenzi životní spokojenosti **Bydlení** mezi muži a ženami.
- Zjistit vzájemné vazby mezi uvedenými oblastmi a věkem, vzděláním a vnímáním vlastního bohatství.

Hypotézy výzkumu:

Při zpracovávání empirické části jsme využili získané vědomosti z teoretické oblasti pro stanovení hypotéz, které by výsledky praktického výzkumu měly potvrdit nebo vyvrátit.

Hypotéza 1: V dimenzi životní spokojenosti práce jsou ženy spokojenější než muži.

Hypotéza 2: V dimenzi životní spokojenosti finanční situace jsou ženy spokojenější než muži.

Hypotéza 3: V dimenzi životní spokojenosti bydlení jsou muži spokojenější než ženy.

Hypotéza 4: V dimenzích životní spokojenosti práce, finanční situace a bydlení jsou vysokoškolsky vzdělaní lidé spokojenější, než lidé s nižším vzděláním.

Hypotéza 5: V dimenzích životní spokojenosti práce, finanční situace a bydlení jsou zaměstnaní lidé spokojenější než nezaměstnaní.

Výzkumné metody:

Pro výzkum jsme si zvolili kvantitativní metodu, která pracuje s deduktivním přístupem. Předmětem zkoumání je v tomto případě vztah mezi životní spokojeností a ekonomickým statutem. Pro sběr dat jsme využili dotazník. Dotazník byl rozeslán elektronickou formou (e-mailem s uvedením odkazu na místo, kde lze dotazník vyplnit) nejprve kolegům a známým a ti jej zase rozeslali svým známým. Jediným kritériem výběru respondentů byl požadavek, aby dotazník vyplňovaly osoby starší 16 let.

Součástí analýzy výzkumu je kvantitativní interpretace odpovědí, které prezentujeme v tabulkách a grafech. Ty jsou vodítkem k následné hlubší analýze, respektive kvalitativní interpretaci výsledků výzkumu. Tento postup zároveň chápeme jako jeden z faktorů validace výsledků výzkumu. Dohromady nám tento postup umožňuje plasticky vykreslit získané poznatky výzkumu. Dotazník je koncipovaný jako škálový, sestavený způsobem Likertových škál v rozsahu sedmi výroků na bázi bipolarity s neutrálním středem. Obsahuje devět celků, které postihují různé složky životní spokojenosti a další doplňkové otázky, které pomáhají s vysvětlením parciálních cílů. Škálu v dotazníku jsme chápali jako kontinuum a vyhodnocovali jsme ji průměrem. Škála poskytuje odstupňované hodnocení jevu.

K výzkumu jsme sestavili vlastní dotazník inspirovaný německým Dotazníkem životní spokojenosti Fahrenberga, Myrteka, Schumachera a Brählera, který do češtiny převedli Kateřina a Tomáš Rodní. Originální verzi dotazníku tvoří deset oblastí, z nichž jsme do svého dotazníku využili otázky, které se vztahují k ekonomickému statusu a jsou z oblastí Zdraví, Práce a zaměstnání, Finanční situace, vztahu k Vlastní osobě, Manželství a partnerství, Vztahům k vlastním dětem, Vztahům k přátelům, známým a příbuzným (sociální opora) a Bydlení. Dotazník vyplňovaly osoby od 16 let, některé oblasti byly proto nepovinné. Dotazník byl doplněn o sedm tzv. faktografických otázek, které nám pomáhají zjistit základní demografické údaje o respondentech, tj. pohlaví, věk, rodinný stav, dosažené vzdělání, aktuální pracovní zařazení na trhu práce a vztah k vnímání vlastního bohatství a politické orientace. V poslední otázce měli dotazovaní sestavit pořadí jednotlivých zkoumaných oblastí podle důležitosti tak, jak ji sami vnímají.

Devět zkoumaných oblastí vždy obsahovalo 7 výroků a respondenti u každého z nich vyjadřovali svoji spokojenost. K dispozici měli sedm škál, (1) velmi nespokojen, (2) nespokojen, (3) spíše nespokojen, (4) neutrální, (5) spíše spokojen, (6) spokojen, (7) velmi spokojen. Jednotlivé hodnoty přiřazené výrokům se sečtou za jednotlivé oblasti, čím vyšší hodnotu dotazovaný získá, tím je jeho spokojenost v dané oblasti vyšší. Získanou hodnotu nazýváme skóre. Pro účely této práce jsme se rozhodli nevyhodnocovat celý dotazník. Vybrali jsme jen oblasti Práce, Bydlení a Finanční situace. Postupně porovnáваме výsledky mezi muži a ženami, souvislosti s věkem, vzděláním, vnímáním vlastního bohatství a aktuálního zařazení na trhu práce.

Dotazník byl vytvořen ve specializovaném programu a distribuován pomocí webového odkazu nejprve mým přátelům a známým, kteří jej zase rozesílali svým známým. Řádně vyplněných dotazníků se vrátilo 108, avšak 8 dotazníků bylo kvůli různým chybám ze zpracování vyloučeno. K vyhodnocení zůstalo 100 správně vyplněných dotazníků.

3.2 Popis výzkumného souboru

Pohlaví

Výzkumný soubor tvořilo 100 respondentů, z toho 49 žen, tj. 49% a 51 mužů, tj. 51%. Podrobnější popisnou analýzu zkoumaného souboru přibližují následující tabulky a grafy, které jsme doplnili o absolutní a relativní četnosti

	16-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-70		celkem	
muž	8	47%	12	67%	10	43%	8	53%	6	46%	7	50%	51	51%
žena	9	53%	6	33%	13	57%	7	47%	7	54%	7	50%	49	49%
	17	100%	18	100%	23	100%	15	100%	13	100%	14	100%	100	100%

Tab. č. 1 Pohlaví a věk respondentů

Věk

Věk respondentů se pohyboval od 16 do více než 70 let. Pro potřeby analýzy jsme rozdělili respondenty do šesti věkových skupin. Je to z toho důvodu, že sledujeme vnímání ekonomického statusu i v souvislosti s věkem. Dotazník byl přístupný věkové kategorii 16+, tj. osobám starším 16 let. Od této věkové hranice předpokládáme hospodaření s vlastními prostředky, které dětem a studentům, tj. věková kategorie 16 – 20 let a 21 – 30 let, nejdříve zřejmě poskytují rodiče, avšak tito jedinci už postupně vstupují do světa práce a zaměstnání a pomalu si tak začínají vydělávat vlastní finanční prostředky. Složení skupin je znázorněné v tabulce č. 1.

Zkoumaný soubor tvořilo 8 mladých mužů a 9 dívek ve věku 16 -20 let, což je 8% a 9% výzkumného souboru. 12 mužů a 6 žen, tj. 12% a 6% souboru, bylo ve věku 21 – 30 let. 10 mužů, tj. 10% a 13 žen, tj. 13% bylo ve věku 31 – 40 let, toto je nejpočetněji zastoupená věková skupina ve výzkumném souboru. Následovalo 8 mužů a 7 žen, tedy 8% a 7% ve věku 41 - 50 let. Skupinu osob nad 50 let tvořilo 6 mužů a 7 žen, tj. 6% a 7% ve věku 51 – 60 let. Věkovou skupinu 61 – 70 let reprezentuje 7 mužů a 3 ženy. Dotazník vyplnila i 1 žena ve věku nad 70 let. Pro účely tohoto zkoumání jsme ji přiřadili do předcházející kategorie.

Rodinný stav

V rámci rodinného stavu byli respondenti rozděleni následovně. Nejvýraznější skupinu tvoří 21 svobodných žen a 20 svobodných mužů, tj. 21% a 20% souboru. Následují je ženatí muži, celkem 21, což je 21% a 16 vdaných žen, tj. 16%. Další dvě skupiny už jsou v celku rovnocenné. V souboru jsou 4 rozvedení muži, tj. 4% a 7 rozvedených žen, tj. 7% a 6 ovdovělých mužů, tj. 6% a 5 ovdovělých žen, tj. 5%.

MUŽ/ŽENA	16-20		21-30		31-40		41-50		51-60		61-70		celkem	
svobodný (á)	17	100%	13	72%	7	30%	2	13%	1	8%	1	7%	41	41%
žentý /vdaná	0	0%	4	22%	13	57%	10	67%	4	31%	6	43%	37	37%
rozvedený (á)	0	0%	1	6%	3	13%	3	20%	2	15%	2	14%	11	11%
vdovec /vdova	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	6	46%	5	36%	11	11%
	17	1	18	100%	23	100%	15	100%	13	100%	14	100%	100	100%

Tab. č. 2 Rodinný stav

Zaměstnání

Aktuální pozice respondentů na pracovním trhu nás zajímá z důvodu posouzení ekonomického statusu. V této výzkumné skupině jsou nejvíce zastoupeny ženy, které pracují na plný úvazek, celkem 24 žen, tj. 24%. Následuje je 22 zaměstnaných mužů, tj. 22% a celkem 22 studentů a studentek, tj. 22%. Soubor doplňuje 5 mužů a 8 žen v důchodu, vyjádřeno relativním číslem je to 5% a 8% celku. Máme zde zastoupeny i nezaměstnané, 7 mužů, tj. 7% a 4 ženy, tj. 4% souboru. Dohromady tato kategorie tvoří o něco více než desetinu skupiny. Osoby samostatně výdělečně činné zastupuje 6 mužů a 2 ženy, tj. 6% a 2%.

MUŽ/ŽENA	16 - 20		21 - 30		31 - 40		41 - 50		51 - 60		61 - 70		celkem	
student	17	100%	5	28%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	22	22%
zaměstnaný	0	0%	10	56%	18	78%	9	60%	5	38%	4	29%	46	46%
OSVČ	0	0%	2	11%	2	9%	1	7%	1	8%	2	14%	8	8%
v penzi	0	0%	0	0%	0	0%	3	20%	3	23%	7	50%	13	13%
nezaměstnaný	0	0%	1	6%	3	13%	2	13%	4	31%	1	7%	11	11%
	17	100%	18	100%	23	100%	15	100%	13	100%	14	100%	100	100%

Tab. č. 3 Zaměstnání

Vzdělání

Dosažené vzdělání se u našich respondentů pohybuje od základního (studenti) až po vysokoškolské. Studenty zastupuje celkem 12 členů, z toho 9 mladých mužů a 12 dívek, tj. 9% a 12% zkoumaného souboru. Vyučení dosáhl 1 muž a 2 ženy, tj. 1% a 2%. Vyučení s maturitou dosáhli 2 muži a 3 ženy, tj. 2% a 3% souboru. Úplné střední vzdělání absolvovalo 20 mužů a 15 žen, tj. 20% a 15%. Nejpočetnější skupinu z hlediska vzdělání tvoří vysokoškoláci, a to 19 mužů a 17 žen, tj. 19% a 17% z celku.

MUŽ/ŽENA	16 - 20		21 - 30		31 - 40		41 - 50		51 - 60		61 - 70		nad 70		celkem	
základní	17	100%	0	0%	1	4%	1	7%	1	8%	1	8%	0	0%	21	21%
vyučení	0	0%	1	6%	0	0%	2	13%	0	0%	0	0%	0	0%	3	3%
vyučení s mat.	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	5	38%	0	0%	0	0%	5	5%
ukončená SŠ	0	0%	9	50%	9	39%	4	27%	5	38%	7	54%	1	100%	35	35%
ukončená VŠ	0	0%	8	44%	13	57%	8	53%	2	15%	5	38%	0	0%	36	36%
	17	100%	18	100%	23	100%	15	100%	13	100%	13	100%	1	100%	100	100%

Tab. č. 4 Vzdělání

Vnímání vlastního bohatství

Respondenti byli požádáni, aby v dotazníku vyjádřili své vnímání vlastního bohatství. Jedná se o velmi subjektivní záležitost, pro každého má jedna věc či skutečnost jinou hodnotu. Z celkového počtu 100 účastníků se 33 mužů, tj. 33% a 34 žen, tj. 34%, celkem tedy 67 dotazovaných, vyjádřilo neutrálně. Nepovažují se ani za bohaté, ale ani za chudé. V absolutních číslech pak mírně převážila skupina 9 mužů, tj. 9% a 8 žen, tj. 8%, kteří se řadí spíše k chudým. Za chudé se považovali 3 studenti, 5 penzistů, 6 zaměstnanců a 3 nezaměstnaní. Za bohaté se považuje 9 mužů, tj. 9% a 7 žen, tj. 7% našeho souboru. K bohatým se přiřadilo 5 studentů, 4 zaměstnanci, 4 podnikatelé (OSVČ), důchodce a 2 nezaměstnaní.

MUŽ/ŽENA	16 - 20		21 - 30		31 - 40		41 - 50		51 - 60		61 - 70		celkem	
bohatá	4	24%	1	5%	4	17%	2	13%	3	25%	2	14%	16	16%
ani bohatá / ani chudá	13	76%	13	68%	17	74%	6	40%	6	50%	12	86%	67	67%
chudá	0	0%	5	26%	2	9%	7	47%	3	25%	0	0%	17	17%
	17	100%	19	100%	23	100%	15	100%	12	100%	14	100%	100	100%

Tab. č. 5 Vnímání vlastního bohatství

3.3 Vyhodnocení výzkumu

Z dotazníku životní spokojenosti jsme k vyhodnocení vybrali tři oblasti, které se vztahují k ekonomickému statusu, a to: spokojenost s prací, spokojenost s bydlením a spokojenost s finanční situací. Všechny tyto oblasti hodnotíme ve vztahu k věku, vzdělání a vnímání vlastního bohatství.

Nejdříve jsme sečetli hodnoty odpovědí u každé vyhodnocované oblasti. Ty mohly nabývat nejnižší hodnoty 7 (velmi nespokojen u všech 7 výroků) až 49 (velmi spokojen u všech

sedmi výroků). Ze získaných výsledků jsme u každé skupiny posuzovaných údajů nejdříve spočítali průměrnou hodnotu a k nim stanovili směrodatnou odchylku. Ta nám pomáhá určit, jak moc jsou jednotlivé hodnoty souboru vzdáleny od průměru.

Spokojenost s prací

Vyjádřuje spokojenost s postavením na pracovišti (ve škole), s pracovním (školním) prostředím, pracovními (školními) povinnostmi, s kariérním postupem a úspěchy v zaměstnání či při studiu. Čím vyšší skóre, tím vyšší spokojenost.

Spokojenost s prací (studiem) jsme v dotazníku ověřovali pomocí otázek:

- Se svým postavením na pracovišti (ve škole) jsem ...
- Když myslím na to, jak jistá je moje budoucnost v zaměstnání, jsem ...
- S úspěchy, které mám v zaměstnání (při studiu), jsem ...
- S možnostmi postupu, které mám na svém pracovišti (při studiu), jsem ...
- S atmosférou na pracovišti (ve škole) jsem ...
- Co se týká mých pracovních (školních) povinností a zátěže, jsem ...
- S pestrostí, kterou mi nabízí mé zaměstnání (studium), jsem ...

Hodnotíme-li spokojenost s prací vzhledem k věku u mužů, můžeme říci, že nejvyšší spokojenosti dosahují muži ve věku 61 -70 let. V této věkové kategorii už můžeme mluvit o blížícím se konci pracovní kariéry, zřejmě i proto si práce dotazovaní váží a oceňují ji. Další kategorií spokojenou s prací jsou muži ve věku 31 – 40 let a studenti do 20 let věku. Nejméně spokojenosti vyjádřili muži ve věku 21 – 30 let.

MUŽI	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
16 - 20	25	40	31,375	6,1
21 - 30	12	40	28,5	7,84
31 - 40	16	47	31,7	8,15
41 - 50	15	42	30,375	8,6
51 - 60	12	42	29,67	10,9
61 - 70	28	45	39,142	5,11
celkem	12	47	31,47	8,56

Tab. č. 6 Spokojenost s prací – muži

Obdobně jako u mužů jsou i ženy s prací v průměru nejvíce spokojené ve věkové kategorii 61 -70 let. Následují je skupiny ve věku 16 -20 let a 31 – 40 let. Nejvyšší směrodatná odchylka 10,72 je u skupiny 51 - 60 let, to znamená, že v této skupině najdeme největší rozdíly ve spokojenosti mezi jednotlivými účastnicemi průzkumu. Nejnižší spokojenost (12) v dimenzi práce vyjádřila nezaměstnaná žena ve věku mezi 51 – 60 lety.

ŽENY	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
16 - 20	24	45	34,67	6,78
21 - 30	17	45	29,67	9,3
31 - 40	13	47	32,77	7,74
41 - 50	23	37	30,57	4,59
51 - 60	12	40	25,43	10,72
61 - 70	25	45	35,14	7,06
celkem	12	47	31,71	8,45

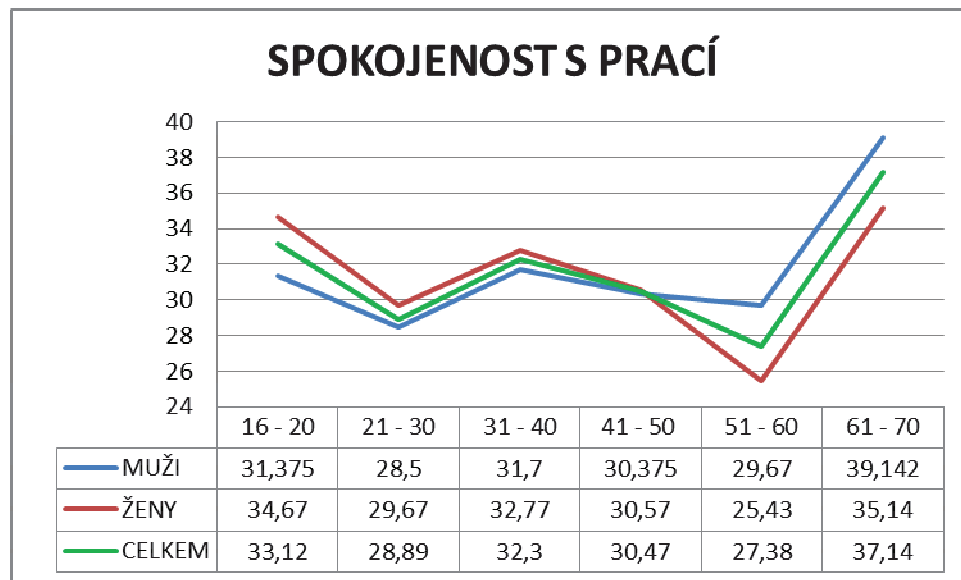
Tab. č. 7 Spokojenost s prací – ženy

Celková spokojenost s prací napříč zkoumaným souborem potvrzuje nejvyšší spokojenost u věkové kategorie 61 – 70 let, následují ji studenti ve věku 16 – 22 let (to signalizuje spokojenost se zvoleným studiem, otázky v dotazníku tomu byly přizpůsobené). Třetí nejvíce spokojenou skupinou s prací jsou dotazovaní ve věku 41 – 50 let. Nejvyšší směrodatná odchylka 11,01 u skupiny 51 – 60 let potvrzuje největší rozdíly ve spokojenosti s prací mezi jednotlivými dotazovanými, tj. nejnižší hodnota spokojenosti dosahovala 12 a nejvyšší 42.

V hypotéze č. 1 uvádíme, že existuje rozdíl v dimenzi životní spokojenosti práce mezi ženami a muži. Tvrdili jsme, že ženy budou se svou prací více spokojeny. Od mužů se zatím stále očekává role živitele rodiny, to znamená velkou odpovědnost a náročnost, kladení si stále vyšších cílů. To samo o sobě plodí nespokojenost. Podíváme-li se blíže na celkové průměrné hodnoty, vychází nám velmi mírně spokojenější ženy (celkový průměr 31,71) oproti mužům (celkový průměr 31,47). V souboru dotazovaných je silně zastoupena kategorie studentů, kteří ještě nepracují a nemají tak zkušenost s pracovním životem. Dotazník, byl však koncipován tak, že pojem práce byl „synonymem“ pojmu studium (v tomto případě musíme odhlédnout od faktických významů těchto slov). Naopak

u mužů nejsou tak výrazné směrodatné odchylky, to znamená, že jejich spokojenost s prací v jednotlivých kategoriích není tolik rozptýlena.

Cílem bylo zjistit, zda jsou v dimenzi životní spokojenosti práce více spokojeny ženy než muži. **Hypotéza č. 1 se potvrdila.**

Graf č. 1 Spokojenost s prací

Spokojenost s finanční situací

Vyjadřuje spokojenost např. s příjmem, životním standardem, hmotným zajištěním, se současným vlastnictvím a finančním zajištěním rodiny. Osoby s vysokým skóre dosahují vysoké spokojenosti s finanční situací.

Spokojenost s finanční situací v dotazníku ověřovaly tyto otázky:

- Se svým příjmem jsem
- S tím, co již vlastním, jsem
- Se svým životním standardem jsem
- S hmotným zajištěním své existence jsem
- Se svými budoucími možnostmi výdělku jsem
- S možnostmi, které mohu vzhledem ke své finanční situaci nabídnout své rodině, jsem ...
- Se svým budoucím očekávaným (finančním) zajištěním ve stáří jsem ...

U mužů ve věku 61 – 70 let nám vychází nejvyšší spokojenost s finanční situací. Tuto kategorii ve spokojenosti následují studenti 16 – 20 let a mladí lidé ve věku 21 – 30 let. Naopak nejméně spokojení se jeví muži ve věku 51 – 60 let. V této kategorii vychází také nejvyšší směrodatná odchylka, tj. nejvíce dotazovaných zastává hraniční hodnoty z možných odpovědí. To dokazuje i nejnižší skóre 14 (nezaměstnaný muž) a nejvyšší 42.

MUŽI	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
16 - 20	26	43	32,63	5,48
21 - 30	16	42	30,75	7,76
31 - 40	14	47	28,50	10,30
41 - 50	15	42	28,88	8,87
51 - 60	14	42	25,50	10,67
61 - 70	16	42	36,71	5,34
celkem	14	47	30,57	8,84

Tab. č. 8 Spokojenost s finanční situací -muži

U žen nejvyšší spokojenost s finanční situací vykazují věkové kategorie 61 -70 let, 16 – 20 let a 41 -50 let. Nadprůměrné spokojenosti dosahují i ženy ve věku 21 – 30 let. Největší rozptyl v celkových hodnotách spokojenosti s finanční situací vykazují ženy ve věku od 51 – 60 let, od minimálního skóre 14 po maximální skóre 42.

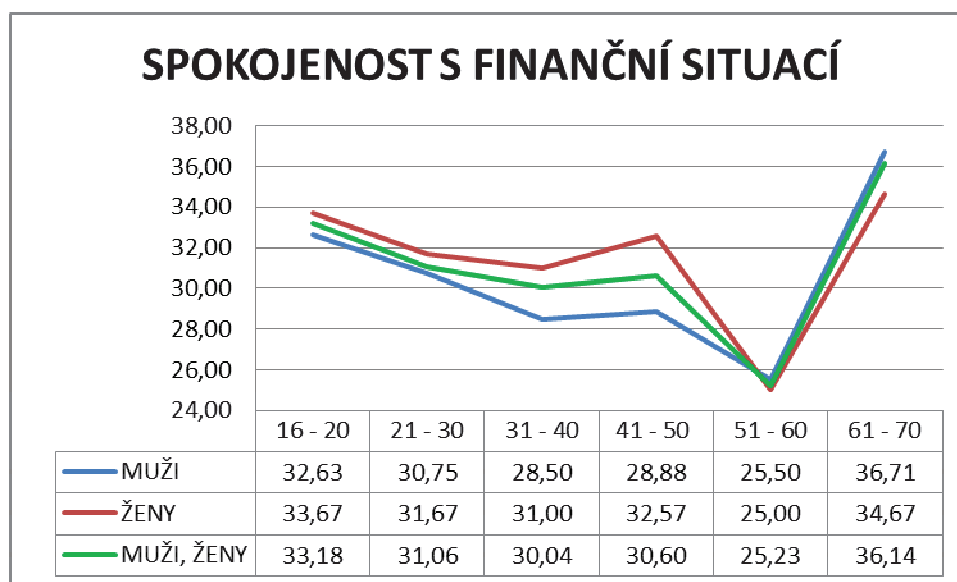
ŽENY	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
16 - 20	28	43	33,67	5,35
21 - 30	16	40	31,67	7,50
31 - 40	18	47	31,00	7,67
41 - 50	20	42	32,57	7,61
51 - 60	14	42	25,00	9,91
61 - 70	26	42	34,67	6,26
celkem	14	47	31,59	8,07

Tab. č. 9 Spokojenost s finanční situací – ženy

Porovnáme – li spokojenost s finanční situací napříč celým souborem, zjistíme, že nejvíce spokojeni jsou lidé ve věku 61 – 70 let, následují je studenti ve věku 16 -20 let a lidé ve věkové kategorii 41 – 50 let. Nejbliže celkové průměrné hranici, ale už pod ní, jsou

mladí lidé ve věku 20 – 30 let (31,06 oproti průměru 31,07) a lidé ve věku 31- 40 let. Nejméně spokojeni jsou lidé ve věku 51 – 60 let. Je tady i největší směrodatná odchylka, to znamená, že existuje největší rozdíl mezi odpověďmi jednotlivých respondentů.

V hypotéze č. 2 jsme vyjádřili předpoklad, že ženy budou více spokojeny v dimenzi životní spokojenosti – finanční situace. Porovnáním celkových průměrných hodnot za soubor mužů a žen zjistíme, že ženy vykazují vyšší spokojenost se svou finanční situací. Kromě jediné věkové kategorie 51 – 60 let, kdy jsou ženy méně spokojené než muži. U mužů také najdeme vyšší směrodatné odchylky. Jejich odpovědi nabývali extrémnějších hodnot. **Hypotéza č. 2 se potvrdila.**

Graf č. 2 Spokojenost s finanční situací

Spokojenost s bydlením

Vyjadřuje spokojenost s velikostí a stavem bytu, jeho polohou, cenou za nájem, popř. splátkou hypotéky, dostupností svého bydlení veřejnými dopravními prostředky.

Ověřovaly ji otázky:

- S velikostí svého bytu jsem
- Se stavem svého bytu jsem
- S výdaji za svůj byt (nájem, příp. splátky) jsem

- S polohou svého bytu jsem
- S dosažitelností dopravních prostředků jsem
- Když myslím n míru zátěže hlukem, jsem ve svém bytě
- Se standardem svého bytu jsem

Nejspokojenější muži se svým bydlením jsou ve věkové kategorii 61 – 70 let, dokládá to i nejvyšší minimální skóre (31). Následují je lidé ve věku 31 – 40 let a studenti. Nejméně spokojení se svým bydlením jsou mladí muži ve věku 21 – 30 let, to by odpovídalo snaze se osamostatnit a dospělí ve věku 51 – 60 let. Zde můžeme usuzovat na snahu zajistit si kvalitní bydlení před odchodem do penze.

MUŽI	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
16 - 20	28	40	33,63	4,87
21 - 30	23	45	32,67	6,90
31 - 40	23	49	35,40	7,89
41 - 50	23	41	33,25	6,18
51 - 60	24	44	32,00	6,24
61 - 70	31	48	40,86	5,03
celkem	23	49	34,49	6,98

Tab. č. 10 Spokojenost s bydlením - muži

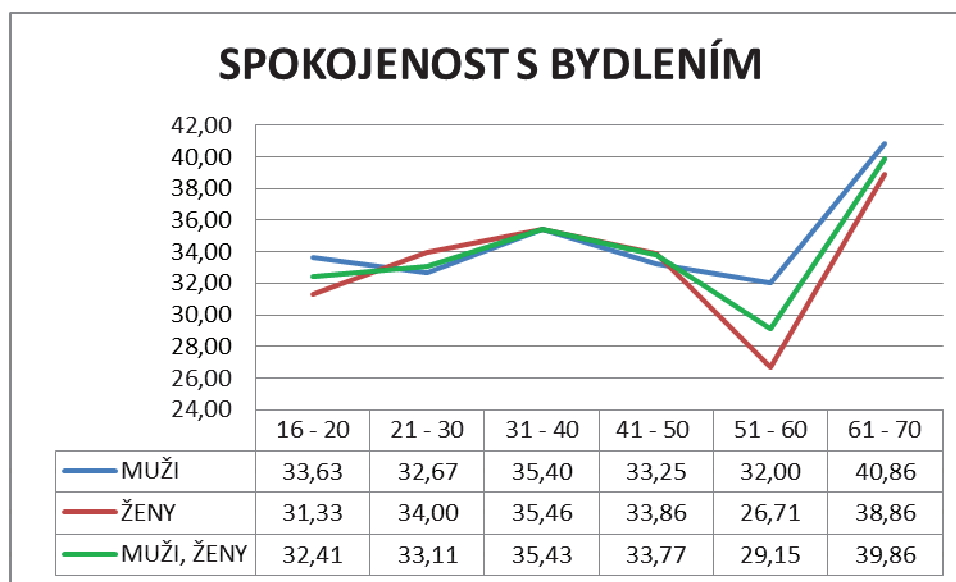
U žen je s bydlením nejvíce spokojená věková kategorie 61 – 70 let a mladých dospělých žen ve věku 31 – 40 let. Nejnižší spokojenost najdeme u žen ve věku 51 – 60 let, v této skupině je i nejnižší skóre (14) a nejvyšší směrodatná odchylka.

ŽENY	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
16 - 20	22	45	31,33	6,51
21 - 30	25	42	34,00	6,38
31 - 40	21	49	35,46	7,89
41 - 50	24	40	33,86	5,14
51 - 60	14	42	26,71	8,48
61 - 70	29	42	38,86	4,29
celkem	14	49	33,53	7,65

Tab. č. 11 Spokojenost s bydlením – ženy

Srovnáním celkové průměrné hodnoty spokojenosti mužů a žen v dimenzi bydlení zjistíme, že muži jsou spokojenější. Kromě věkových skupin 31 – 40 a 41 - 50 let, kde převažují spokojenější ženy. Nejnižší skóre (14) najdeme u věkové skupiny 51 – 60 let, nejvyšší vykazují skupiny dospělých ve věku 31 – 50 let.

Hypotéza č. 3 říká, že muži budou v dimenzi životní spokojenosti spokojenější než ženy. Na základě výsledků této dimenze můžeme říci, že **se hypotéza č. 3 potvrdila částečně**. Muži jsou spokojenější se svým bydlením ve věkových kategoriích 16 – 20 let, 51 - 60 let a 61 – 70 let. Naopak ve věkových kategoriích, které můžeme označit za ekonomicky aktivní, tj. 21 – 30 let, 31 – 40 let a 41 – 50 let, jsou spokojenější ženy.

Graf č. 3 Spokojenost s bydlením

Celková spokojenost a vzdělání

Celkovou spokojenost v dimenzích životní spokojenosti práce, finanční situace a bydlení jsme se rozhodli porovnat také z hlediska dosaženého stupně vzdělání respondentů. Zajímalo nás, zda dosažené vzdělání může ovlivňovat i tuto životní spokojenost.

U mužů byla nejvyšší celková spokojenost v souvislosti se vzděláním zjištěna u vysokoškoláků. Následovala je kategorie středoškoláků, jedinců se základním vzděláním a skupina osob vyučených. Nejnižší celkové skóre (53) najdeme u středoškoláků, nejvyšší spokojenosti vyjádřil vysokoškolsky vzdělaný muž. Nejnižší směrodatná odchylka 13,70 je

u osob se základním vzděláním, to znamená, že jejich odpovědi byly vcelku vyvážené a nabývaly hodnot od 80 do 119.

MUŽI	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
základní	80	119	95,67	13,70
vyučení	59	109	85,67	20,55
středoškolské	53	126	97,30	24,19
vysokoškolské	56	138	97,84	19,41
celkem	53	138	96,53	20,88

Tab. č. 12 Celková spokojenost a vzdělání – muži

Nejvyšší celkovou spokojenost v souvislosti se vzděláním vyjádřily středoškolsky vzdělané ženy (99,27), hned za nimi je následují ženy vzdělané vysokoškolsky (99,12). U nich také najdeme dotazník s nejvyšším skóre (138), tj. nejvyšší spokojeností v této oblasti. Nejnižší celkovou spokojenost vykazují ženy vyučené.

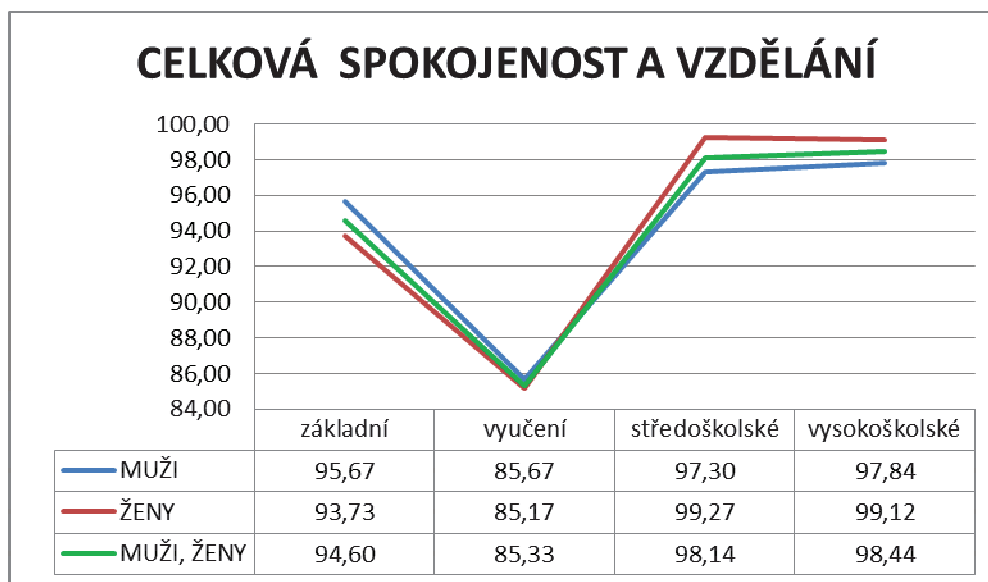
ŽENY	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
základní	52	132	93,73	19,79
vyučení	58	127	85,17	23,73
středoškolské	53	126	99,27	19,84
vysokoškolské	52	138	99,12	18,06
celkem	52	138	96,24	20,31

Tab. č. 13 Celková spokojenost a vzdělání – ženy

V celém souboru vykazují nejvyšší celkovou spokojenost vzhledem k dosaženému stupni vzdělání vysokoškoláci (98,44), následovaní středoškoláky (98,14) a studenty se základním vzděláním (94,60). Nejméně spokojeni s oblastmi životní spokojenosti práce, finanční situace a bydlení jsou osoby vyučené. V této skupině je i dotazník s nejvyšší minimální spokojeností.

Hypotéza č. 4 stanovila předpoklad, že vysokoškolsky vzdělaní lidé jsou spokojenější v dimenzích práce, finanční situace a bydlení než ostatní respondenti. Můžeme říci, že výsledky tohoto průzkumu **hypotézu potvrdily**, i když výsledný průměr je velmi těsný.

Rozdíl průměrných hodnot porovnání vysokoškoláků a středoškoláků je jen 0,3. Směrodatná odchylka nám říká, že u vysokoškoláků se mnohem více lidí blíží průměrné hodnotě spokojenosti.

Graf č. 4 Celková spokojenost a vzdělání

Celková spokojenost a zaměstnání

Jedním z kritérií ekonomického statusu je aktuální postavení na trhu práce. Rozlišuje se, zda je člověk zaměstnaný nebo jinak výdělečně činný, nebo nezaměstnaný. Pro naše účely budeme považovat za ekonomicky aktivní kategorie osob zaměstnaných a OSVČ. Nezaměstnané posuzujeme jako osoby ekonomicky aktivní, ale bez zaměstnání, které si aktivně hledají práci. Studenty a penzisty budeme považovat za ekonomicky neaktivní respondenty.

Zaměstnaní muži vykazují nejvyšší celkovou spokojenost s dimenzemi životní spokojenosti - práce, finanční situace a bohatství. V této skupině najdeme i nejvyšší skóre 138. Naopak nejméně spokojení muži jsou nezaměstnaní. Je zde dotazník s nejnižším skóre (53) a skupina dosahuje nejvyšší směrodatné odchylky, tj. data jednotlivých respondentů se velmi liší, jsou značně rozptýlena a daleko od průměru.

Porovnáním ekonomicky neaktivních respondentů zjistíme, že spokojenější jsou penzisté, vykazují druhou nejvyšší minimální celkovou spokojenost (59). Dotazník s nejvyšším maximálním skóre vyplnil zaměstnaný respondent.

MUŽI	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
student	58	119	90,09	18,05
zaměstnaný	55	138	101,95	18,35
OSVČ	62	120	95,83	19,20
v penzi	59	126	99,20	24,28
nezaměstnaný	53	121	88,29	25,24
celkem	53	138	96,53	20,88

Tab. č. 14 Celková spokojenost a zaměstnání - muži

U žen jsou nejvíce spokojené respondentky v kategorii OSVČ, celkový průměr hodnot 108,50. Vykazují i velmi nízkou směrodatnou odchylku, data jednotlivých respondentek jsou velmi blízko sebe, minimum 97, maximum 120. Druhou nejspokojenější kategorií jsou ženy v penzi (ty se vyjadřovali ke svému poslednímu zaměstnání). Nejméně spokojené jsou pak ženy nezaměstnané, to vyjadřuje celkový průměr 90,75 i nejnižší maximální skóre 116.

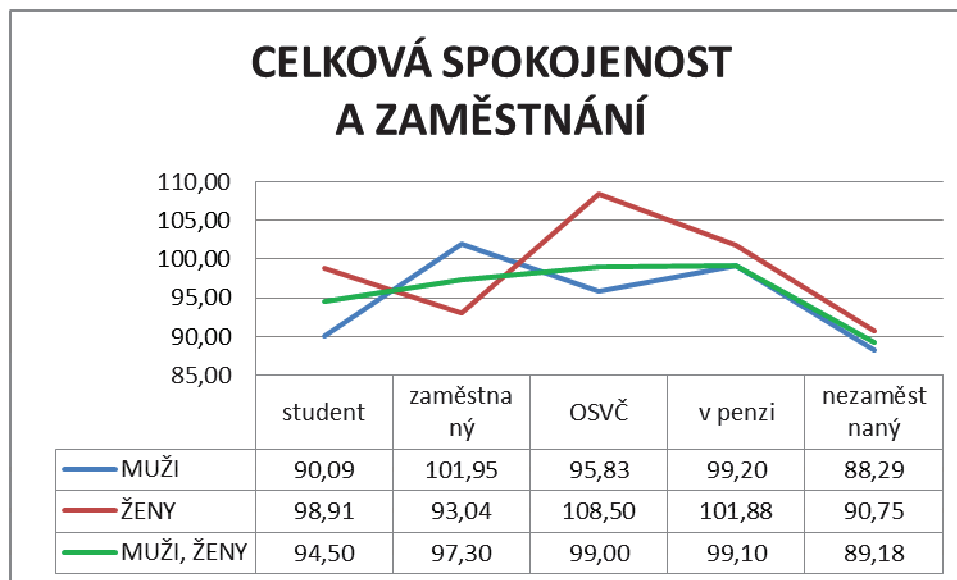
ŽENY	minimum	maximum	průměr	směrodatná odchylka
student	64	132	98,91	19,36
zaměstnaný	52	138	93,04	19,45
OSVČ	97	120	108,50	11,05
v penzi	59	126	101,88	20,85
nezaměstnaný	53	116	90,75	23,82
celkem	52	138	96,24	20,31

Tab. č. 15 Celková spokojenost a zaměstnání - ženy

Podle dat celého souboru jsou nejvíce spokojeni se zaměstnáním osoby v penzi (vztahuje se k jejich poslednímu zaměstnání). Hned za nimi jsou nejvíce spokojeny osoby samostatně výdělečně činné. Zde je i nejnižší směrodatná odchylka a dotazník s nejvyšším minimálním skóre (62). Nejnižší spokojenost vykazují osoby nezaměstnané.

Poslední hypotéza č. 5 předpokládala, že zaměstnaní budou více spokojeni v dimenzích práce, finanční situace a bydlení životní spokojenosti. Porovnáním získaných dat můžeme říci, že nezaměstnaní opravdu vykazují nejnižší průměrnou spokojenost 89,18. Směrodatná odchylka pak poukazuje na to, že data jednotlivých respondentů souboru nezaměstnaných

jsou značně rozptýlena. Naopak nejvíce spokojeny jsou osoby samostatně výdělečně činné a penzisté. **Hypotéza se potvrdila.**

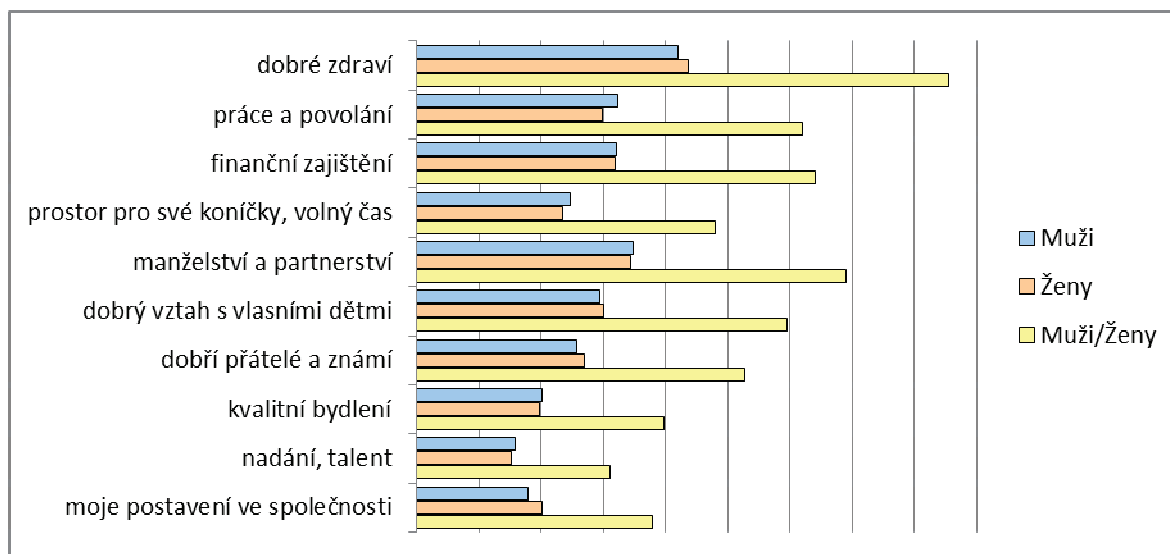
Graf č. 6 Celková spokojenost a zaměstnání

Poslední otázka v dotazníku byla srovnávací. Respondenti měli za úkol seřadit deset oblastí dotazníku životní spokojenosti dle důležitosti, kterou jim přiřkládají. Nejvíce významná oblast měla být na prvním řádku, nejméně důležitá oblast pak byla desátá.

Nejvyšší celkové hodnocení si získala oblast zdraví, následuje manželství a partnerství. Práce a povolání řadí respondenti na třetí místo, na čtvrté potom finanční zajištění. Dobrý vztah s dětmi je pro dotazované důležitější než dobří přátelé a známí. Ti jsou ale důležitější než volný čas a prostor pro své koníčky. Poslední tři příčky obsadilo kvalitní bydlení spolu s vlastním postavením ve společnosti a nadáním a talentem.

Graf ukazuje, že pro muže je důležitější dobrá práce a dostatečné finanční zajištění. Rádi se věnují svým zálibám a preferují kvalitní bydlení. Důležitost také přiřkládají dobrým vztahům v partnerství a manželství. Téměř rovnocenně hodnotí muži i ženy důležitost dobrého vztahu s dětmi.

Ženy oproti mužům více oceňují dobré zdraví, mají rády dobré přátele a známé a je pro ně důležitější postavení ve společnosti.

Graf č. 7 Srovnání důležitosti oblastí životní spokojenosti

3.4 Interpretace výsledků výzkumu

V úvodu praktické části jsme si stanovili dílčí cíle, pomocí kterých jsme chtěli ověřit ekonomický status a s ním související životní spokojenosti.

- Zjistit rozdíl v dimenzi životní spokojenosti **Práce** mezi muži a ženami ve výzkumném souboru.
- Zjistit rozdíl v dimenzi životní spokojenosti **Finanční situace** mezi muži a ženami ve výzkumném souboru.
- Zjistit rozdíl v dimenzi životní spokojenosti **Bydlení** mezi muži a ženami ve výzkumném souboru.
- Zjistit vzájemné vazby mezi uvedenými oblastmi a věkem, vzděláním a vnímáním vlastního bohatství.

K těmto cílům pak byly stanoveny hypotézy, jejichž verifikaci či falzifikaci uvádíme dále.

Ověření cílů probíhalo postupně, vždy byla vyhodnocena spokojenost v každé dimenzi v souvislosti s věkem, vzděláním a vnímáním vlastního bohatství.

Cíl spokojenost s prací v souvislosti s věkem ověřoval rozdíl ve spokojenosti mezi muži a ženami. Porovnáním obou celků jsme zjistili, že spokojenější jsou ženy (průměrná hodnota 31,71) než muži (průměrná hodnota souboru 31,47).

Cíl spokojenost s prací v souvislosti se vzděláním potvrdil nejvyšší spokojenost žen a mužů se základním vzděláním, následovali je středoškolsky vzdělaní muži a ženy, poté vysokoškolsky vzdělaní muži a ženy a nejméně spokojeni jsou vyučení.

Cíl spokojenost s prací v souvislosti s vnímáním vlastního bohatství potvrdil, že práce a bohatství přináší nejvíce spokojenosti mužům (průměrná hodnota 32,11) a ženám (průměrně 31,88).

Cíl spokojenost s finanční situací v souvislosti s věkem zjistil, že v průměru jsou více spokojené ženy než muži. Nejvyšší spokojenost vykazovala věková skupina 61 – 70 let, naopak nejméně byli spokojeni se svou finanční situací lidé ve věku 51 -60 let.

Cíl spokojenost s finanční situací v souvislosti se vzděláním potvrdil nejvíce spokojených vysokoškolsky vzdělaných žen (32,65), následovaly je ženy se vzděláním středoškolským (31,88) a základním, v tomto souboru to byly studentky (31,33). Nejméně spokojené byly vyučené ženy (28,17). U mužů byli nejvíce spokojeni ti se základním vzděláním (31,88), následovali je vysokoškoláci (30,84) a středoškoláci (30,43). Nejméně spokojeni byli vyučení muži (26,33)

Cíl spokojenost s finanční situací v souvislosti s vnímáním vlastního bohatství. Nejvyšší spokojenost vykazují ženy (33,86) následují je muži (33). Naopak chudé, tj. nejnižší spokojenost dosahuje průměrné hodnoty u žen 29,13 a u mužů 25,33.

Cíl spokojenost s bydlením v souvislosti s věkem potvrdil, že v průměru jsou více spokojeni muži (34,49) než ženy (33,53). Nejvyšší průměrné hodnoty (40,86) spokojenosti dosahují muži ve věku 61 – 70 let a také ženy v této kategorii (38,86). Naopak nejméně spokojeni jsou muži ve věkové kategorii 51 – 60 let (32) a ženy ve stejné kategorii (26,71).

Cíl spokojenost s bydlením v souvislosti se vzděláním potvrdil nejvíce spokojené středoškolačky (36,12), které následují středoškolsky vzdělaní muži (35,48). Poté jsou nejvíce spokojené vysokoškolačky (35,35) a vysokoškoláci (35). Nejméně spokojené jsou ženy vyučené (26,67), ženy se základním vzděláním (29,78), muži vyučení (30,67) a muži se základním vzděláním (32,13).

Cíl spokojenost s bydlením v souvislosti s vnímáním vlastního bohatství potvrdil nejvíce spokojené muže (33,78) a ženy (34). Nespokojenost dosahovala u mužů průměrné hodnoty 35,88 a u žen 32,13.

Jednotlivé cíle byly splněny, u všech cílů se potvrdily rozdíly mezi spokojeností, kterou vyjadřovaly ženy nebo muži. Z těchto dílčích cílů byly stanoveny hypotézy, jejichž verifikaci nyní provedeme.

Ověření hypotéz

K ověření hypotéz jsme sestavili dotazník inspirovaný dotazníkem životní spokojenosti. Z něj jsme vybrali tři dimenze životní spokojenosti – spokojenost s prací, spokojenost s finanční situací a spokojenost s bydlením. Z nich jsme stanovili celkovou spokojenost a ověřovali jsme ji v souvislosti s věkem, vzděláním a zaměstnáním, tj. faktory, které vyjadřují ekonomický status.

Hypotéza 1: V dimenzi životní spokojenosti jsou ženy spokojenější než muži.

Hypotéza 1 byla potvrzena.

Spokojenost s prací jsme ověřovali otázkami vztahujícími se ke spokojenosti na pracovišti, s pracovním prostředím, mírou pracovní zátěže, možností pracovního postupu, s úspěchy v práci. Tvrdili jsme, že ženy budou se svou prací více spokojeny. Bližším posouzením celkových průměrných hodnot, nám vychází velmi mírně spokojenější ženy (celkový průměr 31,71) oproti mužům (celkový průměr 31,47). Naopak u mužů nejsou tak výrazné směrodatné odchylky, to znamená, že jejich odpovědi z dotazníků dosahují obdobných hodnot, nejsou tolik rozptýleny.

Míra spokojenosti člověka s prací se zvyšuje, když je mu dovoleno, aby v ní sledoval a realizoval své osobní, svobodně zvolené a jim osobně vysoce hodnocené cíle (Cantor, Sanderson, 1999, In: Křivohlavý 2013, s. 46).

Hypotéza 2: V dimenzi životní spokojenosti finanční situace jsou ženy spokojenější než muži.

Hypotéza 2 byla potvrzena.

Spokojenost s finanční situací byla zjišťována pomocí otázek, které sledovaly spokojenost s příjmem, životním standardem, hmotným zajištěním své existence, s tím, co již vlastním, s budoucími možnostmi výdělků, s finančním zajištěním své rodiny, pocitem jistoty. Porovnáním celkových průměrných hodnot za soubor mužů a žen jsme zjistili, že ženy vykazují vyšší spokojenost se svou finanční situací. Kromě jediné věkové kategorie 51 – 60 let, kdy jsou ženy méně spokojené než muži. U mužů také najdeme vyšší směrodatné odchylky. Jejich odpovědi tedy nabývali extrémnějších hodnot.

I tam, kde se peníze stanou tím nejvyšším cílem, ke kterému se upíná život, je dobré si uvědomit, že jde o splnění jen jedné potřeby. Vedle této ekonomicky orientované potřeby má člověk i řadu jiných a míra jejich uspokojení nemusí být zrovna nejvyšší.

Hypotéza 3: V dimenzi životní spokojenosti bydlení jsou muži spokojenější než ženy.

Hypotéza 3 se potvrdila částečně.

Spokojenost s bydlením zjišťovala spokojenost s velikostí bytu, stavem bytu, vynakládanými výdaji na bydlení, dostupností a polohou bydlení. Porovnáním celkových průměrných hodnot nám opravdu vychází, že jsou se svým bydlením spokojenější muži, dokazuje to porovnání průměrných hodnot celkové spokojenosti u mužů a žen. Při detailnějším pohledu vychází, že muži jsou spokojenější se svým bydlením ve věkových kategoriích 16 – 20 let, 51 – 60 let a 61 – 70 let. Naopak ve věkových kategoriích, které můžeme označit za ekonomicky aktivní, tj. 21 – 30 let, 31 – 40 let a 41 – 50 let, jsou spokojenější ženy.

Hypotéza 4: V dimenzích životní spokojenosti práce, finanční situace a bydlení jsou vysokoškolsky vzdělaní lidé spokojenější, než lidé s nižším vzděláním.

Hypotéza 4 se potvrdila.

Předpoklad byl, že vysokoškolsky vzdělaní lidé budou celkově spokojenější v dimenzích práce, finanční situace a bydlení než ostatní respondenti. Můžeme říci, že výsledky tohoto průzkumu hypotézu potvrdily, i když výsledný průměr je velmi těsný. Rozdíl průměrných hodnot porovnání vysokoškoláků a středoškoláků je jen 0,3. Směrodatná odchylka nám říká, že u vysokoškoláků se mnohem více dotazovaných blíží průměrné hodnotě spokojenosti.

Hypotéza 5: V dimenzích životní spokojenosti práce, finanční situace a bydlení jsou zaměstnaní lidé spokojenější než nezaměstnaní.

Hypotéza 5 se potvrdila.

Porovnáním získaných dat můžeme říci, že nezaměstnaní opravdu vykazují nejnižší průměrnou spokojenost 89,18. Směrodatná odchylka pak poukazuje na to, že data jednotlivých respondentů souboru nezaměstnaných jsou značně rozptýlena. Tato hypotéza porovnává jen dimenze práce, finanční situace, bydlení. Je určitě možné, že v jiných dimenzích budou nezaměstnaní naopak spokojeni více a pokud bychom hodnotili celkovou životní spokojenost, na jejím výsledku by se tento handicap neprojevil. Ve výzkumném

souboru bylo celkem 11 nezaměstnaných. Pokud bychom chtěli výsledek více zobecnit, museli bychom provést nový výzkum zaměřený na tuto oblast. Naopak nejvíce spokojeny v definovaných oblastech jsou osoby samostatně výdělečně činné a penzisté. Penzisté hodnotili svoji spokojenost v posledním zaměstnání. Víme, že s větším odstupem času, člověk vnímá některé dřívější události méně intenzivně. Je tedy pravděpodobné, že u nich převládají ty hezčí vzpomínky a proto nám vychází tyto vyšší hodnoty. Tato skutečnost nebyla nijak verifikována.

3.5 Diskuze

Tématu životní spokojenosti se věnuje mnoho vědních disciplín. My jsme se v této práci zaměřili na vztah některých dimenzí životní spokojenosti a ekonomického statusu, tj. postavení jedinců na trhu práce. Snažili jsme se poukázat na psychologické, filozofické, sociální i ekonomické souvislosti.

Ačkoliv pozice jednotlivce na pracovním trhu zůstává stále více základním kritériem, využívá se pro analýzy trhu práce stále častěji i takových ukazatelů, jež umožňují posuzovat vývoj trhu práce také z pohledu sociálních kolektivit, v nichž lidé žijí, tedy domácností. Především rozdělení rolí dospělých osob v rodině se stává, zvláště s rostoucím zapojením mladých matek na trhu práce, stěžejním tématem pochopení základních tendencí na trhu práce (Nývlt a Bartoňová, 2010).

Ekonomická aktivita, ale i ekonomické rozdělení role muže a ženy v domácnosti zcela jistě ovlivňuje demografické chování (např. Easterlin 1980, Becker 1993, Hakim 2003, In: Nývlt, Bartoňová, 2010). Změna ekonomického i politického systému po roce 1989 zasáhla radikálním způsobem do demografického vývoje v České republice a změny se promítly i do formování rodinných domácností z hlediska časování založení rodiny, příchodu dětí i struktury rodin.

Nové ekonomické podmínky vyzdvihují vliv vzdělání na získání kvalifikované a dobře placené práce. Rovnost vzdělávacích příležitostí žen měla za následek nejen větší zaměstnanost žen, ale současně i matek. Vnitřní dělba práce mezi pohlavími bezprostředně souvisí se zaměstnáním žen mimo domácnosti. Faktem zůstává, že i zaměstnané ženy nadále vykonávají většinu domácích prací. Většina žen a matek se dokonce cítí i zodpovědná za vedení domácnosti a péči o dítě. Vzniká tak rozpor: na jedné straně ideál, ba i norma

vyrovnaných partnerských vztahů i v domácnosti, ale faktické pokračování v rodové specifické dělbě práce v domácnosti (Ondrejko, Majerčíková, 2006).

Od 70. let 20. století se objevují reflexe ekonomického vývoje, které upozorňují na dlouhodobou neudržitelnost ekonomického modelu, založeném na permanentním ekonomickém růstu. K vnímání ekologických limitů se postupně přidávalo i poznání negativních sociálních důsledků ekonomického vývoje, které přináší potřebu hledání alternativ pro budoucí ekonomický a společenský vývoj společnosti.

Jedním z nejzávažnějších sociálních důsledků je paradox vývoje moderní ekonomiky, která ztrácí schopnost produkovat dostatek pracovních míst. Rozvoj techniky a technologie na jedné straně na jedné straně stimuluje produktivitu práce, ale současně mění strukturu zaměstnanosti – snižuje potřebu pracovní síly a klade vyšší nároky na její kvalifikaci a flexibilitu. Výsledkem je strukturální nezaměstnanost, která se začíná spojovat s vyspělou ekonomikou a stává se jejím průvodním jevem (Lubelcová, 2013).

Hamplová (2004) píše, že se dosud celková životní spokojenost, spokojenost s prací a rodinou analyzovaly jako oddělené fenomény. Je však zřejmé, že tyto oblasti jsou vzájemně provázány, a lidé, kteří jsou spokojeni v jedné oblasti života, bývají spokojeni i v druhé. Vysvětlit se to dá dvojím způsobem: jednak obecnou psychologickou dispozicí k optimismu/ pesimismu, jednak tím, že se úspěchy/ problémy v jedné oblasti života promítají do hodnocení druhé oblasti. Můžeme odhadnout, že pokud se hodnocení rodinného života zhorší nebo zlepší o jeden bod, spokojenost s prací se změní o 0,36 bodu. Pokud se změní postoj k práci o jeden bod, změní se hodnocení rodinného života o 0,30 bodu. Tyto výsledky by naznačovaly, že se rodinný život odráží v pracovním životě silněji, než se pracovní život odráží v rodinném životě. Vztah mezi spokojeností s prací a rodinou je však silnější u žen než u mužů, a to platí jak o vlivu práce na rodinu, tak i o vlivu rodiny na práci.

V naší práci jsme si jako stěžejní cíl průzkumu stanovili zmapovat vztah životní spokojenosti a ekonomického statusu. Na podporu tohoto cíle nám sloužilo i devět dílčích cílů, které měli objasnit základní vazby dimenzí životní spokojenosti – práce, finanční bohatství a bydlení v souvislosti s věkem, vzděláním a vnímáním vlastního bohatství.

Na základě uskutečněného zpracování výsledků jsme dospěli k zjištění, které jsme následně porovnali s vyslovenými hypotézami. Jako jsme již uvedli, některé výsledky byly očekávané, některé nás překvapily. Možný (1999) uvádí, že představa muže, jako živitele

rodiny je v naší společnosti ještě stále pevně zakotvená a aktuální. Na této představě se shodují muži i ženy bez ohledu na věk nebo vzdělání. A výsledky našeho výzkumu nám toto genderové rozdělení potvrdily. I když, vzhledem k velikosti souboru a malým rozdílům mezi podsoubory by zkoumané otázky vyžadovaly další pozornost a výzkum.

Z výsledků výzkumu této práce plyne nespokojenost nezaměstnaných osob a obavy zejména z finanční budoucnosti osob ve věku těsně před odchodem do důchodu. Domníváme se, že u těchto skupin by své uplatnění našel i sociální pedagog, který v rámci svých kompetencí zná administrativní postupy na úřadu práce, orientuje se v sociálních i vzdělávacích programech a umí poskytnout potřebnou podporu.

ZÁVĚR

Životní spokojenost je téma velmi živé a aktuální. Důležitost životní spokojenosti v životě každého z nás je nepopíratelná a taktéž nemůžeme v dnešní době ignorovat ani vliv zaměstnání a pracovní spokojenosti na celkovou životní spokojenost.

Hlavním cílem naší práce bylo zjistit, jak ekonomický status, tj. aktivní zaměstnání souvisí s vybranými oblastmi životní spokojenosti. Stejně souvislosti jsme zjišťovali i z pohledu věku, vzdělání a vnímání vlastního bohatství. Bylo tedy pro nás významné zjistit, zda existuje vztah mezi uvedenými faktory a životní spokojeností.

Na základě výsledků můžeme konstatovat, že muži jsou v oblastech bydlení, celkové spokojenosti v dimenzích práce, finanční situace a bydlení i vzhledem k vnímání vzdělání a bohatství spokojenější než ženy.

Práce byla rozdělena na dvě hlavní části, teoretickou a praktickou. V první teoretické části jsme se zabývali dostupnými poznatky, které se týkaly kvality života, osobní pohody a její subjektivní složky životní spokojenosti. Komparací základních modelů zkoumání životní spokojenosti jsme se snažili nastínit teorii. Víme, že na životní spokojenost působí faktory, které můžeme členit podle směru působení shora dolů nebo zdola nahoru. Blíže jsme se věnovali důležitým faktorům životní spokojenosti, a to zdraví, věk, socioekonomický status, osobnostní rysy, pohlaví, partnerství, manželství a religiozita. Víme, že zkoumáním životní spokojenosti se zabývá řada vědních oborů, z nichž jmenujme ty nejdůležitější – filozofie, psychologie, sociologie, pedagogika a v neposlední řadě se k nim přidává i ekonomie.

Druhá teoretická část je věnovaná ekonomickému statusu a faktorům, které jej ovlivňují. Vysvětlili jsme si jednotlivé pojmy, stanovili, že ekonomický status je definován a posuzován Mezinárodní organizací práce jako aktuální stav ekonomické aktivity či neaktivity (zaměstnaný/ nezaměstnaný). Ekonomický status jsme uvedli do souvislosti se vzděláním a aktuální společenskou situací.

V praktické části jsme se zaměřili na hledání vztahu mezi životní spokojeností a ekonomickým statutem. Stanovili jsme si dílčí cíle, které nám pomáhaly v potvrzení jednotlivých hypotéz. Výzkum jsme provedli s pomocí Dotazníku životní spokojenosti, který jsme doplnili o základní demografické údaje.

Výsledky potvrdily, že vyšší celkové spokojenosti v dimenzích životní spokojenosti – práce, finanční situace a bydlení v porovnání s věkovými kategoriemi, vnímáním nejvyššího vzdělání a vlastního bohatství dosahují muži. Ženy byly naopak více spokojeny se svojí prací a finanční situací. Posouzením celkových dat výzkumu jsme zjistili, že výraznou nespokojenost projevíly dvě kategorie dotazovaných, a to nezaměstnaní a osoby ve věku 51 – 60 let, tedy těsně před ukončením aktivní pracovní kariéry.

Stanovené cíle jsme naplnili.

V závěru bych ještě ráda poukázala na možnosti sociální pedagogiky v utváření životní spokojenosti. Jedná se o velmi subjektivní stav, který ovlivňuje mnoho faktorů. K nim patří zejména utváření a podporování sebedůvěry, pozitivního sebehodnocení, optimistických postojů k životu. Cílem sociální pedagogiky je působení v sociální oblasti, kam spadají i naši nezaměstnaní či osoby těsně před odchodem z aktivního pracovního života. Domnívám se, že to je prostor právě pro sociálního pedagoga, který může poskytnout odborné poradenství a účinně nasměrovat daného jedince k aktivnímu řešení jeho problému.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) ARISTOTELES. (1996). *Etika Nikomachova*. 2. rozš. vyd. Praha: P.Rezek, 493 s. ISBN 80-901796-7-3.
- 2) BAUMAN, Zygmunt. (1965). *Sociologie pro každý den*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta. 158 s.
- 3) BECK, Ulrich. (2004). *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 431 s. ISBN 80-86429-32-6.
- 4) BLATNÝ, Marek a Liduška OSECKÁ. (1998). *Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti: osobnost a strategie zvládnání*. Československá psychologie, Praha: AV ČR, roč. 42, č. 5, s. 385 – 394. ISSN 0009-062X.
- 5) BLATNÝ, Marek. (2005). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova univerzita, 109 s., ISBN 80-86633-35-7.
- 6) BLATNÝ, Marek, Jarmila DOSEDLOVÁ, Vladimír KEBZA a Iva ŠOLCOVÁ. (2005). *Psychosociální souvislosti duševní pohody*. Brno, Masarykova univerzita a nakladatelství MSD.
- 7) BLATNÝ, Marek. (2010). *Psychologie osobnosti, Hlavní témata, současné přístupy*, Praha, Grada Publishing, ISBN 978-80-247-3434-7.
- 8) BOROŠ, Július, Eva ŽIVČICOVÁ a Edita ONDRIŠKOVÁ. (1999). *Psychológia*. Bratislava: IRIS, 270 s. ISBN 80-88778-87-5.
- 9) BRADOVÁ, Alexandra. (2013). *Prožívání životní pohody u mládeže ve vztahu k rodinné konstelaci*. Zlín. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati. Fakulta humanitních studií. Institut mezioborových studií. Vedoucí diplomové práce Geraldina Palovčíková.
- 10) BUCHTOVÁ, Božena. (2002). *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Vyd. 1. Praha: Grada, 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
- 11) DIENER, Edward. *Assessing subjective well-being: Progress and opportunities: In Social Indicators Research*, 1994, č. 31, s. 103 – 157. ISSN 0303-8300.
- 12) DIENER, Edward a LUCAS, Robert Emerson. *Personality and subjective well-being. In Kahneman, Daniel. Diener, Ed. - Schwarz, Norbert. (Editors), Well-being: the foundation of hedonic psychology*, New York, Russel Sage Foundation, 1999. s. 213 – 229. ISBN 0-87154-423-7.
- 13) DIENER, Ed, EUNKOOK, M. Suh, LUCAS, Richard E. and SMITH Heidi L. *Subjective Well-Being: Tree Decades of Progress*. Universtiy of Illinois at Urbana-Champaign, American Psychological Association. 1999. s. 276 – 302.
- 14) DIENER, Edward. *Subjective well-being: the science of happiness and a proposal for a national index: In American Psychologist*. 2000, č. 55, s. 34 – 43. ISSN 0003-066X.

- 15) DIENER, E., & BISWAS-DIENER, R. *New directions in subjective well-being research: The cutting edge*. Indian Journal of Clinical Psychology, 2000. č. 27, s. 21-33. získáno 14. 02. 2014 Dostupné z: https://internal.psychology.illinois.edu/reprints/index.php?page=request_article&site_id=24&article_id=516
- 16) DOBEŠOVÁ, Hana. (2007) *Subjektivní hodnocení kvality života u dlouhodobě nezaměstnaných: vliv výcviku v interpersonálních dovednostech*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav. Vedoucí diplomové práce Iva Burešová.
- 17) DOSEDLOVÁ, Jaroslava, Zuzana SLOVÁČKOVÁ, Ludmila FIALOVÁ a Vladimír KEBZA. (2008). *Předpoklady zdraví a životní spokojenosti*. 1. vyd. Brno: MSD. 141 s. svazek 1. ISBN 978-80-7392-010-4.
- 18) DŽUKA, Jozef. *Kvalita života a subjektívna pohoda – teórie a modely, podobnosť a rozdiely: In Psychologické dimenze kvality života – Jozef Džuka (ed.)*, Prešov, Prešovská univerzita v Prešove 2004, [Electronic version] (str. 42 – 53), ISBN 80-8068-282-8, získáno 14. 02. 2014, Dostupné z: <http://mimosvet.wordpress.com/2011/07/18/psychologicke-dimenzie-kvality-zivota-jozef-dzuka-ed/>
- 19) FARRER, Susan R. *Elderly pain complaints tied more closely to life satisfaction than health* [Electronic version]. Health Behavior News Service. Získáno 14.02.2014. Dostupné z: <http://www.globalaging.org/health/world/pain.htm>
- 20) FILADELFIOVÁ, Jarmila. *Spokojnosť so životom*. In. BÚTOROVÁ, Zora a kol. (2008). *Ona a on na Slovensku. Zaoštréné na rod a vek*. 2008. Bratislava: Expresprint, 365 s. 258-261. ISBN 978-80-89345-10-6.
- 21) FROMM, Erich. (1992). *Mít nebo být?* Vyd. 1. Praha: Naše Vojsko. 176 s. ISBN 80-206-0181-3.
- 22) GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. (2011). *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.
- 23) HALAMA, Peter. (2007) *Zmysel života z pohľadu psychológie*. Bratislava: Slovak Academic Press. 2007. 223 s., ISBN 978-80-8095-023-1.
- 24) HAMPLOVÁ, Dana. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. 2004. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Získáno 14. 2. 2014. ISBN 80-7330-063-X. Dostupné z: <http://studie.soc.cas.cz/>
- 25) HAVLÍK, Radomír. (1999). *Úvod do sociologie*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 1999. 113 s. ISBN 80-7184-814-X.
- 26) HUBINKOVÁ, Zuzana a kol. (2008). *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 1. vyd. Praha: Grada. 2008. 280 s. ISBN 978-80-247-1593-3.
- 27) HNILICA, Karel. *Věk, pohlaví a kvalita života*. In PAYNE, Jan a kol. (Eds). *Kvalita života a zdraví*. Praha: TRITON, 2005. ISBN 80-7254-657-0.

- 28) HNILICA, Karel. *Povolání a kvalita života*. In PAYNE, Jan a kol. (Eds). *Kvalita života a zdraví*. Praha: TRITON, 2005. ISBN 80-7254-657-0.
- 29) HNILICA, Karel. *Diagnóza a věk moderují vztah mezi zdravím, emočním životem a spokojeností se životem*. Československá psychologie. 2006. roč. 50. č. 6, s. 489 - 506.
- 30) HRACHOVCOVÁ, Barbora. *Životní spokojenost a tělesné postižení*. Brno. 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav. Vedoucí diplomové práce Jaroslava Dosedlová.
- 31) KACHŇÁKOVÁ, Anna, Oľga NACHTMANOVÁ a Zuzana JONIAKOVÁ. *Personální manažment*. Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer, 2011, 235 s. ISBN 978-80-8078-391-4.
- 32) KEBZA, Vladimír. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005, 263 s. ISBN 80-200-1307-5.
- 33) KELLER, Jan. (1997). *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 181 s. ISBN 80-85850-25-7.
- 34) KREIDL, Martin a Lucie HOŠKOVÁ. *Strategie měření socioekonomického statusu a zdraví v sociologických publikacích*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. 2008. roč. 2, č. 2: 131-154. získáno 14. 2. 2014. Dostupné z: <http://archiv.soc.cas.cz>
- 35) KRONBERG, Ina. *Employee Satisfaction on Cruise Ships*. Norderstedt: Grin. 2003. ISBN 978-3-640-44270-6.
- 36) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Moderátor zvládání zátěže typu sociální opory*. Československá psychologie. 1999. roč. 43, č. 2, s. 106 – 118.
- 37) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Kvalita života v kontextu ztráty práce*: In BUCHTOVÁ, Božena. *Psychologické a medicínské aspekty nezaměstnanosti: sborník referátů z konference s mezinárodní účastí ... konané dne 16. listopadu v Brně*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 79 s. ISBN 80-210-2425-9.
- 38) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. (2002). *Psychologie nemoci*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 198 s. ISBN 80-247-0179-0.
- 39) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Kvalita života*: In *Sborník příspěvků z konference konané dne 25. 10. 2004 v Třeboni: Kostelec nad Černými lesy, Institut zdravotní politiky a ekonomiky*, 2004, ISBN 80-86625-20-6.
- 40) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. (2006) *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 204 s. ISBN 80-247-1370-5.
- 41) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. (2009a). *Psychologie zdraví*. Vyd. 3. Praha, Portál, 2009a, ISBN: 978-80-7367-568-4.
- 42) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. (2009b). *Psychologie moudrosti a dobrého života*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009b, 138 s. ISBN 978-80-247-2362-4.

- 43) KŘIVOHLAVÝ, Jaro. (2013). *Psychologie pocitů štěstí: Současný stav poznání*. Vyd. 1. Praha: Grada. 2013. 136 s. ISBN 978-80-247-4436-0.
- 44) KŘÍŽOVÁ, Eva. (2005). *Kvalita života v kontextu všedního dne*. In PAYNE, Jan a kol. (Eds). *Kvalita života a zdraví*. Praha: TRITON, 2005. ISBN 80-7254-657-0.
- 45) LINTON, Ralph. (1971). *Společnost*. In: WOLF, Josef. *Kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1971, 354 s.
- 46) LISÝ, Ján. (2005) *Ekonomía v novej ekonomike*. Bratislava: Lura edition. 2005. 622 s. ISBN 80-8078-063-3.
- 47) LYUBOMIRSKY, Sonja, ROSS, Lee. *Hedonic Consequences of Social Comparison: A Contrast of Happy and Unhappy People*. 1997. Journal of Personality and Social Psychology. Vol. 73, No. 6, s. 1141 – 1157.
- 48) MANKIW, N. Gregory. (1999). *Zásady eknomie*. 1.vyd. Praha: Grada, 1999, 763 s. ISBN 80-7169-891-1.
- 49) MOŽNÝ, Ivo. (1999). *Sociologie rodiny*. Praha: Slon. 1999. 251 s. ISBN 80-85850-75-3.
- 50) MULLINS, Laurie J. (2007). *Management and organizational behavior*. Harlow: Prentice Hall. 2007. 813 s. ISBN 978-0-273-70888-9.
- 51) MÜHLPACHR, Pavel & BARGEL, M. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, 146 s. ISBN 978-80-87182-21-5.
- 52) NEDOMLELOVÁ, Iva. (2009) *Vzdělání, nezaměstnanost a ekonomický růst*. Technická univerzita v Liberci, Hospodářská fakulta, katedra ekonomie. [online] Získáno 5. 3. 2014. Dostupné z: <http://vyzkum.hf.tul.cz/>
- 53) PAVELKA, Tomáš. (2006). *Makroekomie*. Vyd. 1. Vysoká škola ekonomie a managementu. 2006. ISBN 80-86730-02-6.
- 54) PEŠTOVÁ, Stanislava a Miloslav ROTPORT. (2004). *Slovník ekonomických pojmů: pro střední školy a veřejnost*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2004, 102 s. ISBN 80-7168-898-3.
- 55) POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, Iva, Jiří LUKAVSKÝ, Ivan SLAMĚNÍK.(2008). *Emoční frekvence, regulace a celková hédonická bilance u dospívajících a dospělých*. Československá psychologie. 2008. roč. 52, č. 2, s. 537-554.
- 56) PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ, Jiří MAREŠ. (2008). *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416.
- 57) RIEGEL, Karel. (2007). *Ekonomická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 247 s. ISBN 978-80-247-1185-0.
- 58) RUISELOVÁ, Zdena a kol. (2006). *Štýly zvládania záťaže a osobnosť*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2006. 128 s. ISBN 80-88910-23-4.

- 59) SELIGMAN, Martin E. (2003). *Opravdové štěstí: pozitivní psychologie v praxi*. Vyd. 1. Praha: Ikar, 2003, 390 s. ISBN 80-249-0293-1.
- 60) SCHUMACHER, E. F. (2000). *Malé je milé aneb ekonomie, která by počítala i člověkem*. Vyd. 1. Brno: Doplněk. 2000. 288 s. ISBN 80-7239-035-X.
- 61) SINH, J. B. P. (2008). *Culture and organizational behaviour*. California: Sage publication, 2008. 448 s. ISBN 978-81-7829-896-2.
- 62) SLEZÁČKOVÁ, Alena. (2012). *Průvodce pozitivní psychologií: nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 304 s. ISBN 978-80-247-3507-8.
- 63) SOKOL, Jan. (2010). *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. 2010. 240 s. ISBN 978-80-7429-063-3.
- 64) SOUKUP, Jindřich. (2010). *Makroekonomie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Management Press, 2010, 518 s. ISBN 978-80-7261-219-2.
- 65) SOUKUP, Petr. (2001). *Světová databáze štěstí (World Database of Happiness)*. Sociologický datový archiv SoÚ AV ČR. 2001. roč. 3. č. 1. ISSN 1212-995X. Získáno 14. 02. 2014. Dostupné z: <http://archiv.soc.cas.cz/>
- 66) ŠICHTÁŘOVÁ, Markéta, Vladimír PIKORA. (2012). *Nahá pravda. Aneb co nám neřekli o našich penězích a budoucnosti*. Vyd. 1. Praha: NF Distribuce. 2012. ISBN 978-80-260-2811-6.
- 67) ŠOLCOVÁ, Iva a KEBZA, Vladimír. (1999). *Sociální opora jako významný protektivní faktor*. Československá psychologie. 1999. roč. 43. č. 1. s. 19 – 38.
- 68) ŠOLCOVÁ, Iva a KEBZA, Vladimír. (2004). *Kvalita života v psychologii: osobní pohoda (well-being), její determinanty a prediktory*: In *Sborník příspěvků z konference konané dne 25. 10. 2004 v Třeboni*: Kostelec nad Černými lesy, Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISBN 80-86625-20-6.
- 69) *Velký sociologický slovník*. (1996). Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, S. 749-1627. ISBN 80-7184-310-5.
- 70) *Český statistický úřad* [online], © 2014 získáno 5. 3. 2014. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. č. 1 Pohlaví a věk respondentů</i>	50
<i>Tab. č. 2 Rodinný stav</i>	51
<i>Tab. č. 3 Zaměstnání</i>	51
<i>Tab. č. 4 Vzdělání</i>	52
<i>Tab. č. 5 Vnímání vlastního bohatství</i>	52
<i>Tab. č. 6 Spokojenost s prací – muži</i>	53
<i>Tab. č. 7 Spokojenost s prací – ženy</i>	54
<i>Tab. č. 8 Spokojenost s finanční situací – muži</i>	56
<i>Tab. č. 9 Spokojenost s finanční situací – ženy</i>	56
<i>Tab. č. 10 Spokojenost s bydlením – muži</i>	58
<i>Tab. č. 11 Spokojenost s bydlením – ženy</i>	58
<i>Tab. č. 12 Celková spokojenost a vzdělání – muži</i>	60
<i>Tab. č. 13 Celková spokojenost a vzdělání – ženy</i>	60
<i>Tab. č. 14 Celková spokojenost a zaměstnání – muži</i>	62
<i>Tab. č. 15 Celková spokojenost a zaměstnání – ženy</i>	62

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf č. 1 Spokojenost s prací</i>	55
<i>Graf č. 2 Spokojenost s finanční situací</i>	57
<i>Graf č. 3 Spokojenost s bydlením</i>	59
<i>Graf č. 4 Celková spokojenost a vzdělání</i>	61
<i>Graf č. 6 Celková spokojenost a zaměstnání</i>	63
<i>Graf č. 7 Srovnání důležitosti oblastí životní spokojenosti</i>	64

SEZNAM PŘÍLOH

P1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Životní spokojenost a ekonomický status

Dobrý den, jmenuji se Irena Šandová a chtěla bych Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku. Získaná data využiji jako podklad při zpracování své diplomové práce na téma Životní spokojenost a ekonomický status. V žádném případě nebudou tato data poskytována třetím osobám. Vyplnění dotazníku zabere pár minut. Dotazník je určen pro věkovou kategorii 16+ a je zcela anonymní.

U každého tvrzení zaškrtněte prosím vždy to, které nejvíce odpovídá Vaší spokojenosti ve vztahu k tomuto tvrzení.

Předem děkuji za Váš čas, který věnujete vyplnění tohoto dotazníku.

1. Zdraví

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
Se svým zdravotním stavem jsem...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svou duševní kondicí jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, jak zvládám emoce, nálady, stres jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svou tělesnou kondicí jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, jak často bývám nemocný jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svoji obranyschopností proti nemoci jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Když myslím na to, jak často mívám bolesti, jsem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Práce a povolání / studium

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
Se svým postavením na pracovišti (v zaměstnání, ve škole) jsem....:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S pracovním (školním) prostředím jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Co se týká pracovních (školních) povinností a zátěže jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S možností pracovního postupu jsem ... / pro studenty: S možností budoucího pracovního uplatnění jsem....:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S úspěchy, které mám v práci (při studiu) jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Když myslím na to, jak jistá je moje budoucnost v zaměstnání, jsem....:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S pestrostí mého zaměstnání (studia) jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. Finanční situace

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
Se svým příjmem/platem jsem....:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svým životním standardem jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S hmotným zajištěním své existence jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, co již vlastním jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svými budoucími možnostmi výdělku jsem....:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S finančním zajištěním své rodiny jsem nyní:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moje (mé rodiny) finanční zajištění mi dává pocit jistoty i pro případ nenadálých životních událostí.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Volný čas a koníčky

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
S množstvím volného času po práci a o víkendech jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S časem, který mohu věnovat svým blízkým jsem:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S délkou své každoroční dovolené jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S kvalitou odpočinku, který mi přináší dovolená jsem....:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S množstvím času pro své koníčky jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S dělením času na odpočinek /pro rodinu a přátele / koníčky jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S pestrostí svého volného času jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. Manželství a partnerství (Vyplňte prosím pouze pokud máte stálého partnera/ partnerku)

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
S požadavky, které na mne klade manželství/ partnerství jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S našimi společnými aktivitami jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S bezpečím, které mi poskytuje můj partner/ partnerka jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S pochopením a tolerancí svého partnera/ partnerky jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S našim vzájemným vztahem jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S ochotou pomoci, kterou mi poskytuje partne / partnerka jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S nákloností, kterou mi poskytuje partner/ partnerka jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Vztah k vlastním dětem (Vyplňte jen pokud máte vlastní děti)

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
Když myslím na to, jak s dětmi vzájemně vycházíme, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Když myslím na úspěchy svých dětí ve škole a zaměstnání, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Když myslím na to, kolik radosti mám ze svých dětí, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Když myslím na námahu a výdaje, které mě mé děti stály, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S vlivem, který mám na své děti, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S uznáním, kterého se mi od mých dětí dostává, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S našimi společnými aktivitami jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Vlastní osoba

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
Se svými schopnostmi jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svým sebevědomím a sebejistotou jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svým vnějším vzhledem jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svou povahou jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se svou energií (radost ze života) jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se způsobem jak žiji jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, jak vycházím s druhými lidmi jsem...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

8. Sociální opora

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
Když myslím na okruh svých přátel jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S kontakty se svou rodinou a příbuznými jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S pomocí a podporou, kterou mi poskytuje rodina (přátelé) jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, jak se mě má rodina (přátelé) snaží povzbudit jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Když myslím na to, jak často se dostanu mezi lidi jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, jak se já angažuji pro druhé jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S kontakty se svými sousedy jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Bydlení

	1 velmi nespokojen/a	2 nespokojen/a	3 spíše nespokojen	4 neutrální	5 spíše spokojen/a	6 spokojen/a	7 velmi spokojen/a
S velikostí svého bytu jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se stavem svého bytu jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S výdaji za svůj byt (nájem, splátky) jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S polohou svého bytu jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S dostupností svého bytu jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Se standardem svého bytu jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
S tím, v jaké lokalitě lokalitě (blízkost zeleně nebo naopak rušné silnice) se nachází můj byt, jsem ...:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Na další otázky odpovězte prosím výběrem jedné z možností

10. Jste

- muž žena

11. Věk

- 16 - 20
 21 - 30
 31 - 40
 41 - 50
 51 - 60
 61 - 70
 nad 70

12. Rodinný stav

- svobodný (á) ženatý / vdaná rozvedený (á) vdovec / vdova

13. Vzdelání

- základní
 vyučení
 vyučení s maturitou
 úplné střední odborné
 úplné střední všeobecné
 vysokoškolské

14. Zaměstnání

- zaměstnaný(á) na plný úvazek
- zaměstnaný(á) na částečný úvazek
- osoba samostatně výdělečně činná (podnikám)
- v penzi
- žena / muž v domácnosti
- student
- nezaměstnaný
- na mateřské či rodičovské dovolené
- invalidní důchodce

15. Z hlediska svého majetku a finančního bohatství bych se zařadil (a) mezi:

- bohaté
- ani bohaté / ani chudé
- chudé

16. Moje politická orientace je:

- vpravo
- střed
- vlevo

17. Prosím, seřadte oblasti podle toho, jak jsou pro Vás osobně v životě důležité. První řádek = nejvíce důležité, poslední řádek = nejméně důležité.

Dobré zdraví

Práce a povolání

Finanční zajištění

Prostor pro své koníčky, volný čas

Manželství a partnerství

Dobrý vztah s vlastními dětmi

Dobří přátelé a známí

Kvalitní bydlení

Nadání, talent

Moje postavení ve společnosti

18. Prosím dopište, co si myslíte, že nelze koupit za žádné peníze.